

Osmanistička filologija na njemačkom govornom području: povijest, razvoj i područja istraživanja

Čaušević, Lejla

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:050877>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA HUNGAROLOGIJU, TURKOLOGIJU I JUDAISTIKU

KATEDRA ZA TURKOLOGIJU

Diplomski rad

**Osmanistička filologija na njemačkom govornom području: povijest,
razvoj i područja istraživanja**

Lejla Čaušević

Mentorica: dr. sc. Marta Andrić

Zagreb, rujan 2022.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad *Osmanistička filologija na njemačkom govornom području: povijest, razvoj i područja istraživanja* izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Marte Andrić. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Lejla Čaušević

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. POVIJEST OSMANISTIČKE FILOLOGIJE NA NJEMAČKOM GOVORNOM PODRUČJU.....	2
2.1. Pregled povijesnog razvoja	2
2.2. Prvi gramatički priručnici	6
2.3. Osmanistički filolozi njemačkog govornog područja (od 19. stoljeća do danas).....	8
2.3.1. Osmanistički filolozi u Njemačkoj	8
2.3.1.1. Karl Foy (1856. – 1907.).....	8
2.3.1.2. Carl Brockelmann (1868. – 1956.)	9
2.3.1.3. Milan Adamović	11
2.3.2. Osmanistički filolozi u Austriji.....	12
2.3.2.1. Andreas Tietze (1914. – 2003.).....	12
2.3.2.2. Erich Prokosch	14
2.3.2.3. Claudia Römer	16
III. SUVREMENA OSMANISTIČKA FILOLOGIJA – SVEUČILIŠTA I FAKULTETI ...	18
3.1. Uvod.....	18
3.2. Sveučilišta i fakulteti u Njemačkoj	21
3.2.1. Sveučilište Goethe u Frankfurtu na Majni	21
3.2.2. Sveučilište Duisburg-Essen	22
3.2.3. Sveučilište Eberhard Karl u Tübingenu	24
3.2.4. Sveučilište Hamburg.....	24
3.2.5. Sveučilište Maximilian-Ludwig u Münchenu	25
3.2.6. Sveučilište Heidelberg	26
3.2.7. Sveučilište Münster.....	26
3.2.8. Sveučilište Ruhr u Bochumu	27
3.2.9. Sveučilište Martin-Luther u Halle-Wittenbergu	27
3.2.10. Sveučilište Mainz.....	28
3.2.11. Sveučilište Berlin	29
3.2.12. Sveučilište Bamberg	30
3.3. Sveučilišta i fakulteti u Austriji	31
3.4. Sveučilišta i fakulteti u Švicarskoj.....	33

IV. SUVREMENA OSMANISTIČKA FILOLOGIJA – DRUŠTVA, INSTITUTI I	
ČASOPISI.....	33
4.1. Gesellschaft für Turkologie, Osmanistik und Türkeiforschung	33
4.2. Centre for the Study of Manuscript Cultures (CSMC).....	35
4.3. Deutsche Morgenländische Gesellschaft	36
4.4. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.....	37
V. ZAKLJUČAK	39
VI. PRILOZI.....	42
VII. BIBLIOGRAFIJA	66
7.1. Knjige i članci	66
7.2. Mrežne stranice.....	67
SAŽETAK	70
ABSTRACT.....	71

I. UVOD

Tradicija bavljenja osmanistikom na njemačkom govornom području stara je gotovo šest stoljeća. Tijekom tih šest stoljeća sveučilišta, ponajviše njemačka i austrijska, stvorila su generacije uspješnih osmanista i turkologa koji su svoj profesionalni život posvetili podučavanju novih generacija, proučavanju već istraženih, ali i neistraženih znanstvenih područja te promicanju osmanističke filologije te historiografije u znanstvenim krugovima.

Primarni je cilj ovog rada utvrditi u kolikoj je mjeri područje osmanističke filologije u usporedbi s onim osmanističke historiografije zastupljeno na njemačkom govornom području budući da se pretpostavlja kako je veći broj osmanista u svom radu naginjao tematici koja se ticala povijesti i kulture Osmanskog Carstva. Polazeći od definicije Klause Kreisera koji tvrdi kako je osmanistika kao povijesna disciplina usmjerena na istraživanje širenja osmanske države u vremenskom i prostornom kontekstu, moguće je naslutiti kako se i ona filološka strana osmanistike više isticala u historiografskim istraživanjima.¹ Međutim, rad će objasniti i položaj osmanistike unutar same turkologije s obzirom na činjenicu da se osmanski jezik i književnost češće obrađuju u okviru te discipline.

Sekundarni je cilj ovog rada napraviti sustavan pregled razvoja osmanističke filologije njemačkog govornog područja spominjući ukratko njene začetke, ali fokusirajući se primarno na razdoblje od 19. stoljeća do danas. Upravo su se tijekom tog razdoblja pojavila neka od najrespektabilnijih imena osmanističke filologije koja su zahvaljujući svom kontinuiranom radu na razvoju ove discipline u akademskim krugovima privukla veliki broj pojedinaca koji su odlučili usavršiti svoje znanje na polju osmanistike i turkologije. Pritom će veći naglasak biti na područjima osmanističke filologije koja su obradili te nekim značajnijim objavljenim znanstvenim radovima.

Posljednji cilj ovog rada jest usporediti današnju situaciju na katedrama njemačkih, austrijskih i švicarskih sveučilišta u okviru kojih se izvode moduli i kolegiji osmanskog jezika i književnosti. Rad će se najviše usredotočiti na njemačka i austrijska sveučilišta budući da o kolegijima osmanskog jezika i književnosti na švicarskim sveučilištima informacije nisu bile dostupne.

¹ Kreiser, Klaus, *Der Osmanische Staat 1300–1922*, Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2010. str. 81.

Uvodni će dio dati kratak kronološki pregled razvoja discipline. Uslijedit će povijesni prikaz rada instituta i jezikoslovnih društava te istraživanja u vidu objavljivanja prvih gramatika osmanskog jezika za njemačko govorno područje. Zatim će se istaknuti rad odabranih pojedinaca koji su u Njemačkoj i Austriji djelovali tijekom 19. i 20. stoljeća, ali i nekih koji su još uvijek prisutni na katedrama orijentalističkih jezika. Rad će se nastaviti pregledom trenutne zastupljenosti osmanističke filologije u visokoškolskom obrazovanju te institutima i istraživačkim centrima u zemljama njemačkog govornog područja. U zaključnom će se dijelu rada iznijeti mišljenja vezana za informacije navedene u glavnom dijelu rada, posebno u svjetlu sve manje zastupljenosti rada na proučavanju osmanskog jezika te smanjivanje broja institucija na kojima bi se kolegij danas izvodio.

II. POVIJEST OSMANISTIČKE FILOLOGIJE NA NJEMAČKOM GOVORNOM PODRUČJU

2.1. Pregled povijesnog razvoja

Osmanistička filologija na njemačkom govornom području ima dugu povijest. Prema Stefanu Hanßu, želja za učenjem i proučavanjem osmanskog jezika na njemačkom govornom području javila se rane 1600. godine među grupom luterana na Sveučilištu Tübingen.² U to je vrijeme učenje osmanskog jezika s jedne strane bilo potaknuto zanimanjem za Orijent i orijentalnu kulturu, a s druge strane stvaranjem čvršćih političkih veza između sukobljenih strana, Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti i Habsburške Monarhije te Osmanskog Carstva. Unatoč tome što se osmansko-turski tada smatrao „jezikom barbara“ tj. jezikom naroda koji je predstavljao veliku prijetnju Europi i unatoč tome što su pojedinci pokazivali veći afinitet prema učenju jezika kao što su arapski, perzijski i hebrejski, osmanski je jezik kod jednih izazvao potrebu za njegovim usvajanjem, a kod drugih interes za njegovim proučavanjem. Isprva se taj interes razvijao i širio posredovanjem zarobljenika koje su Osmanlije odvodile u Carstvo te među Europljanima koji su se vraćali s putovanja Osmanskim Carstvom donoseći sa sobom osmanske rukopise. Tako se primjerice i austrijski plemić Hieronymus Beck von Leopoldsdorf u Njemačku vratio s osmanskim rukopisima, a prijevodi tih rukopisa smatraju se prvim objavljenim njemačkim prijevodima nekog teksta napisanog na osmanskome jeziku.³ Počeci intenzivnog bavljenja proučavanjem osmanske gramatike vidljivi

² Hanß, Stefan, „Ottoman Language Learning in Early Modern Germany“, *Central European History* 54 (1), 2021. str. 5.

³ Hanß, „Ottoman Language Learning in Early Modern Germany“, str. 8.

su u radu Hieronymusa Megisera (*Institutionum linguae Turcicae libri quatuor*, 1612.) koji se smatra autorom prve tiskane gramatike osmanskog jezika. Iako su neki lingvisti mišljenja kako ova gramatika sadrži krive tvrdnje i objašnjenja, ona je prvi valjani izvor na kojem počiva bavljenje osmanskim jezikom na njemačkom govornom području. Veliki doprinos bavljenju osmanskim jezikom dao je i Franz von Mesgnien Meninski, filolog i tumač na bečkom dvoru. Njegovo monumentalno djelo pod naslovom *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae-Arabicae-Persicae* koje se počelo tiskati u Beču između 1680. i 1687. godine danas predstavlja važan savjetodavni priručnik u području osmanistike.⁴

Osim na njemačkim sveučilištima začeci se osmanističke filologije naziru i u Austriji, točnije u Beču, gdje je 1754. godine po nalogu rimsko-njemačke carice Marije Terezije osnovana Kraljevska i carska akademija orijentalnih jezika. U okviru te akademije školovali su se neki od najznačajnijih osmanista s njemačkog govornog područja među kojima je zasigurno najpoznatiji Joseph von Hammer-Purgstall koji slovi kao utemeljitelj znanstvene osmanistike.⁵ Iako je primarno zanimanje Hammer-Purgstalla bilo usmjereno na historiografiju zbog čega je i napisao *Geschichte des Osmanischen Reiches, größtenteils aus bisher unbenutzten Handschriften und Archiven* (hrv. Povijest Osmanskog Carstva, uglavnom iz dosad nekorištenih rukopisa i arhiva), pokazivao je interes i za osmansku književnost. Napisao je *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst bis auf unsere Zeit* (hrv. Povijest osmanske poezije do danas) u kojoj je na njemački preveo 2200 odabranih pjesama osmanskih pjesnika.⁶

Povijesni razvoj osmanističke filologije ne veže se samo uz pojedine jezikoslovce, već i uz osnivanje institucija na kojima su se pojedinci mogli specijalizirati za određena filološka područja. Proučavanje i svladavanje osmansko-turskog na početku nije nailazilo na toliki interes koliko učenje drugih orijentalnih jezika poput arapskog i perzijskog. Stoga je osmansko-turski često služio kao popratni sadržaj orijentalistima koji su veću pozornost pridavali bavljenju arapskom ili perzijskom filologijom. Prvom se ustanovom za učenje orijentalnih jezika može smatrati spomenuta Akademija za orijentalne jezike osnovana 1754. godine. Austrija tako slovi kao prva zemlja njemačkog govornog područja u kojoj su se pojedinci u okviru određene institucije mogli baviti osmansko-turskim kao orijentalnim jezikom. U

⁴ Kreiser, Klaus, *Der Osmanische Staat 1300–1922*, 2010. str. 80.

⁵ Ibid, str. 80.

⁶ Coşkun, Hatice, „Almanya'da Klasik Osmanlı Şiiri Çalışmaları“, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 2007. str. 590.

Njemačkoj se tek 1887. godine na Sveučilištu Friedrich Wilhelm u Berlinu uveo seminar za orijentalne jezike koji je studentima omogućio priliku da se specijaliziraju za osmansko-turski.⁷

Veliku su slobodu u istraživanju osmanističke filologije imali i članovi jezičnih društava kao npr. Njemačkog orijentalističkog društva osnovanog 1845. godine. Riječ je o pojedincima koji su studirajući orijentalne jezike, provodeći život u zemljama Bliskog istoka ili intenzivno se baveći proučavanjem orijentalnih jezika doprinijeli istraživanju osmanskog. Unatoč tome što se jedan dio stručnjaka opredijelio za osmanističku historiografiju kao npr. David Andreas Mordtmann koji je pisao članke na temu geografije, epigrafije, povijesti Bizanta i Osmanskog Carstva te eseje o politici u Osmanskom Carstvu, ostali poput Georga Rosena i njegova prijevoda osmansko-turske inačice zbirke priča *Tutinameh* na perzijskom te Ernsta Otta Blaua i njegove monografije o bosansko-turskim pisanim spomenicima kojim se ulazi u područje dodirnog jezikoslovlja odlučili su se posvetiti osmanskome jeziku i književnosti.⁸ Posebno se isticao rad na osmanskim rukopisima koje su jezičari donosili iz Osmanskog Carstva ili koje su imali prilike proučavati za vrijeme svojih putovanja Carstvom. Zahvaljujući radu orijentalista poput Gustava Flügela, Josepha Aumera i Wilhelma Pertscha počeli su se sastavljati katalozi osmanskih rukopisa koji su ostali očuvani do danas.⁹

Na polju osmanističke filologije na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće djelovali su neki od najutjecajnijih njemačkih i austrijskih osmanista koji su znatno doprinijeli akademskom razvoju te poddiscipline. Bavljenje osmanistikom, ali i drugim orijentalističkim disciplinama svoj je vrhunac doživjelo tijekom 20. stoljeća. Seminar za orijentalne jezike na Sveučilištu Friedrich Wilhelm u Berlinu otvorio je vrata ciljanom proučavanju različitih grana orijentalistike. Ovdje valja naglasiti kako nije riječ o seminaru koji se izvodio na ostalim njemačkim sveučilištima i fakultetima. Seminar se isticao po tome što je težište stavljao na aktivnom korištenju jezika i po tome što su ga izvodili izvorni govornici. Unatoč tome što je zanimanje za studiranje i proučavanje orijentalnih jezika, pogotovo osmansko-turskog, tijekom 20. stoljeća neprestano raslo, potrebno je istaknuti kako su dva svjetska rata utjecala s jedne strane na kratkotrajnu nezainteresiranost za učenje jezika, a s druge strane na smanjenje nastavničkog kadra na sveučilištima. Povezanost Njemačke i Osmanskog Carstva u vidu savezništva tijekom Prvog svjetskog rata dovelo je do pada broja studenata koji su željeli studirati osmanistiku u okviru Seminara za orijentalne jezike u Berlinu, ali i do otpuštanja

⁷ Kreiser, *Der Osmanische Staat 1300–1922*, str. 81.

⁸ Usp. Herzog, Christoph, „Notes on the Development of Turkish and Oriental Studies in the German Speaking Lands“, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8 (15), 2010. str. 13–16.

⁹ Usp. Kreiser, *Der Osmanische Staat 1300–1922*, str. 81.

stranih lektora na sveučilištima u Gießenu, Freiburgu, Halleu i Leipzigu.¹⁰ Osim navedenog, izbornom pobjedom NSDAP-a 1933. godine i preustrojem državnog uređenja gotovo 25% svih profesora orijentalistike u Njemačkoj otpušteno je i prognano zbog svoje religijske pripadnosti. Među najznačajnijim turkolozima i osmanistima koji su ratne godine proveli u progonstvu ističu se Robert Anhegger, Franz Babinger, Karl Heinrich Menges, Karl Süßheim, Gotthold Weil, Paul Wittek i Andreas Tietze.¹¹ Međutim, unatoč progonima nekih profesora državno vodstvo pod nacionalsocijalističkim režimom nije se miješalo u organizaciju orijentalističkih studija na sveučilištima pogotovo zbog toga što su na katedrama nastavili djelovati profesori koji su postali članovi NSDAP-a kao npr. Anton Baumstark, Max Horten, Franz Taeschner, Otto Spies i August Fischer na njemačkim sveučilištima te Herbert Jansky na bečkom sveučilištu nakon aneksije Austrije 1938. godine. Među austrijske orijentaliste koji su bili članovi različitih organizacija vezanih za nacionalsocijaliste, ali ne i članovi NSDAP-a, ubrajaju se Herbert Wilhelm Duda i Hans Heinrich Schaefer.¹²

Kroz povijesni pregled osmanističke filologije u zemljama njemačkog govornog područja zanimljivo je pratiti i izmjene profesora na mjestu nositelja katedri zbog toga što se imenovanjem svakog novog profesora na taj položaj mijenjalo i usmjerenje same katedre. Riječ je, dakako, o promjenama koje su se događale isključivo u području bliskoistočnih znanosti. Nekoliko je primjera koji ističu profesore kao nositelje katedri koji su orijentaciju svoje katedre usmjerili prema osmanističkoj historiografiji i filologiji. Prvi je primjer Sveučilišta Heidelberg na kojem je 1991. godine profesor Michael Ursinus postao nositeljem Instituta za islamske znanosti nakon Antona Schalla. Zbog Ursinusova je imenovanja težište instituta s bavljenja pretežito semitskim jezicima prešlo na proučavanje osmanistike.¹³ Nadalje, profesor Hans Robert Roemer, nositelj Katedre islamskih znanosti na Sveučilištu Freiburg, osim iranistici i povijesti timuridskog doba posebnu je pozornost poklanjao i turskom te arapskom jeziku. Nakon što je njegov položaj preuzeo Werner Ende, katedra se počela više zanimati za proučavanje arapske i iranske intelektualne povijesti 19. i 20. stoljeća. Ponovno bavljenje osmanističkom tematikom na Sveučilištu Freiburg omogućio je Maurus Reinkowski čija je interesna sfera obuhvaćala ponajprije povijest Osmanskog Carstva tijekom 19. stoljeća.¹⁴ Pravi primjer sveučilišta na kojem su se jedino u okviru osmanistike mijenjali istraživački prioriteti

¹⁰ Usp. Herzog, „Notes on the Development of Turkish and Oriental Studies in the German Speaking Lands“, str. 27.

¹¹ Ibid, str. 37

¹² Ibid, str. 38.

¹³ Herzog, „Notes on the Development of Turkish and Oriental Studies in the German Speaking Lands“, str. 44.

¹⁴ Ibid, str. 45.

nositelja katedre jest Sveučilište u Beču. Počevši od Kraeplitz-Greifenhorsta i njegova zanimanja za filološke teme, pogotovo proučavanje osmansko-turskih dokumenata u osmanskoj diplomaciji, preko Herberta Wilhelma Duda i njegova težišta na osmanistici i perzijskoj književnosti te Andreasa Tietzea i njegovih znanstvenih interesa za povijesno-lingvističke aspekte turskog i osmanskog jezika, osmansko-tursku i armensko-tursku književnost te osmansko-tursku historiografiju do Markusa Köhbacha koji je kao i njegovi prethodnici svoje zanimanje usmjerio prema istraživanju osmanističke historiografije te filologije, osmanistička je filologija na bečkom sveučilištu zaista slovila kao precizno, detaljno i pregledno istraženo znanstveno polje.¹⁵

2.2. Prvi gramatički priručnici

Prikupljanjem osmanskih rukopisa na temelju kojih su jezičari najbolje i najpreciznije mogli pristupiti istraživanju osmanskog jezika, njegovih pojedinosti i karakteristika mnogi su se okušali i u pisanju gramatika te priručnika osmansko-turskog jezika. Ovdje će se predstaviti dva takva priručnika autora koji su tijekom 19. i 20. stoljeća djelovali na njemačkim i austrijskim sveučilištima.

Autor prvog priručnika tj. praktične gramatike osmansko-turskog jezika jest dr. Adolf Wahrmund, profesor na Kraljevskoj i carskoj akademiji za orijentalne jezike u Beču, a drugo poboljšano izdanje gramatike koje će se ovdje koristiti kao izvor objavljeno je 1884. godine. Kako je navedeno na naslovnoj strani, gramatika sadrži objašnjenja morfologije osmansko-turskog jezika, poglavlja s vježbama vezanim za gramatičke oblike i sintaksu te tekstove za vježbe čitanja. Osim objašnjenja gramatike s tekstovima za vježbe čitanja moguće je pronaći i popis riječi, zbirku dijaloga te rješenja. Gramatički je dio sastavljen po uzoru na gramatiku Muhammeda Fuada i Ahmeda Dževdeta, a u praktičnom se dijelu autor koristio Ollendorffovom metodom prema kojoj se strani jezik uči na nekonvencionalni način kroz razgovor, a ne uz pomoć udžbenika i pravila.¹⁶ Priručnik započinje uvodnim dijelom u kojem autor objašnjava povijest nastanka osmansko-turskog jezika, ortografiju, fonetiku i fonologiju. Gramatički je dio sastavljen od niza poglavlja koji se tiču morfologije, tvorbe riječi, sintakse i semantike. Nakon objašnjenja gramatičkih pravila na za to predviđenim primjerima slijede vježbe prevođenja njemačkih rečenica i tekstova na osmansko-turski pri čemu pojedinci ne

¹⁵ Vidi: <https://orientalistik.univie.ac.at/fachrichtungen/turkologie/fachgeschichte/> (Zadnji pristup: 15.7.2022.)

¹⁶ Wahrmund, Adolf, *Praktisches Handbuch der osmanisch-türkischen Sprache*, J. Ricker, 1898. str. 7–8.

vježbaju samo vokabular, nego i transkripciju. Priručnik uključuje i bogatu zbirku tekstova koji služe za vježbe čitanja, ali mogu poslužiti i za vježbe transkribiranja te prevođenja. Ono po čemu se ovaj priručnik ističe jesu primjeri rečenica koji pojedincu mogu pomoći u razumijevanju ili vođenju dijaloga. Svaki od navedenih izraza ima tri oblika: izraz napisan arabicom, latiničnu transkripciju te prijevod na njemački jezik. Iza toga slijedi glosar najčešće korištenih riječi, a posljednji dio priručnika sadrži već spomenuta rješenja zadataka koji se nalaze u gramatičkom dijelu.

Drugi se priručnik osmanskog jezika pripisuje autoru Manissadjianu, lektoru turskog jezika na Seminaru za orijentalne jezike na Sveučilištu u Berlinu. Autor u predgovoru naglašava kako se u izradi ovog priručnika služio gramatikom profesora francuskog jezika Abbéa Piqueréa, jezičnim priručnikom ovdje spomenutog profesora Adolfa Wahrmunda, njemačkim prijevodom gramatike Ahmeda Dževdeta, Mihrijevom proširenom gramatikom osmanskog jezika te gramatikom arapskog jezika norveškog teologa Carla Paula Casparija i njemačkog orijentalista Augusta Müllera.¹⁷ Kad je riječ o dijelovima osmanske gramatike koji se obrađuju, Manissadjianov priručnik nalikuje Wahrmundovom, no Manissadjianu uspijeva sadržaj priručnika učiniti preglednijim. Čitatelj prolazeći kroz popis obrađenih gramatičkih cjelina ima jasniji uvid u određeni dio osmanske gramatike. Tako se primjerice pod kategorijom pridjeva naglašava razlika između turskih, perzijskih i arapskih pridjeva. Dok turski pridjevi u atributnoj funkciji mogu jedino zauzimati položaj ispred imenice, perzijski mogu mijenjati svoj položaj ispred ili iza imenice na koju se odnose ne mijenjajući pritom svoje značenje, a arapski se pak pridjevi prilagođavaju rodu imenice na koju se odnose. Uz svako gramatičko pravilo Manissadjian navodi nekoliko primjera za bolje razumijevanje gradiva, a za razliku od Wahrmunda, koji je u svojoj gramatici posebno poglavlje posvetio samo jezičnim vježbama, Manissadjian zadatke čitanja i prevođenja dodaje na kraj svakog obrađenog dijela gradiva. Jednako kao i Wahrmund započinje svoju gramatiku prikazom osmanske abecede te objašnjavanjem fonetike i fonologije osmanskog jezika. Dio koji obrađuje morfološke značajke koncizno je podijeljen na različite vrste riječi od imenica i pridjeva preko brojeva i zamjenica do glagola. Manissadjian je zaista pokušao u svakoj vrsti riječi koju je naveo pronaći i objasniti razlike između arapskih, perzijskih i turskih inačica te na taj način čitatelju pokazati kompleksnost osmanskog jezika. Na posljednjih sto stranica priručnika nalaze se dodatni

¹⁷ Manissadjian, John Jacob, *Lehrbuch der Modernen Osmanischen Sprache (Mürşid-i Lisan-ı Osmani)*, 1893. str. 7.

zadaci vezani za dijelove gramatike ili vokabulara, lektira tj. tekstovi za vježbe čitanja s razumijevanjem te mali tursko-njemački i njemačko-turski rječnik.

2.3. Osmanistički filolozi njemačkog govornog područja (od 19. stoljeća do danas)

Veliki je broj znanstvenika doprinio razvoju osmanističke filologije na njemačkom govornom području. Iako su se neki pojedinci posvetili povijesti Osmanskog Carstva, bilo je i onih koji su veći naglasak stavljali na bavljenje dijelovima osmanskog jezika i književnosti. Budući da je povijest razvoja osmanističke filologije na njemačkom govornom području duga i da seže od 17. stoljeća, ovdje će se predstaviti samo neki od najznačajnijih filologa koji su djelovali tijekom 19. i 20. stoljeća, ali i oni koji su ostavili traga u razvoju ove discipline danas. Uz svakog će se filologa navesti i njihova najvažnija djela te znanstveni radovi.

2.3.1. Osmanistički filolozi u Njemačkoj

2.3.1.1. Karl Foy (1856. – 1907.)

Jedan od prvih turkologa koji je prepoznao značaj postupka transkribiranja i proučavanja transkribiranih tekstova u svrhu boljeg razumijevanja osmanskog jezika bio je Karl Foy. Unatoč tome što je svoj lingvistički put započeo studirajući i baveći se grčkim jezikom, Foy je zahvaljujući boravku u Istanbulu ubrzo razvio afinitet prema osmansko-turskom, ali i različitim turskim dijalektima.

U osmanističkoj se filologiji najviše istaknuo radom na istraživanju osmanskih transkripcija dvaju tekstova zapisanih goticom koji datiraju iz 15. stoljeća. Riječ je o dvjema pjesmama nepoznatog autora koje su sadržane u traktatu također nepoznatog autora, no Foy je mišljenja kako se ovdje radi o pjesmama poznatog turskog pjesnika i sufijskog mistika Yunusa Emrea. Foy je analizirajući ove pjesme i pokušavajući otkriti izvornika ponudio i njemački prijevod postojećeg latinskog prijevoda. Također je više puta pokušavao fonetski i fonološki rekonstruirati izvorni turkijski tekst. Uvidio je koliko je rad na transkripciji osmanskih tekstova bitan i u otkrivanju fonetskih, morfoloških, sintaktičkih i stilističkih značajki.¹⁸

¹⁸ Hazai, György, *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft I*, 1990. str. 38–39.

Budući da mu je rad na transkribiranim osmanskim tekstovima pomogao u jezgrovitijem proučavanju različitih jezikoslovnih disciplina, u drugim se svojim radovima i izdanjima detaljnije osvrnuo na jednu od tih disciplina, a to je sintaksa. Tako je Foy u radu pod naslovom *Studien zur osmanischen Syntax* objavljenom 1899. godine posebnu pažnju posvetio proučavanju osmanske sintakse, a u radu *Türkische Vokalstudien, besonders das Köktürkische und Osmanische betreffend* (1900.) istraživanju vokala i vokalne harmonije u turskom jeziku s posebnim naglaskom na njihov razvoj kroz *Göktürkçe* (staroturski) i osmanski jezik.

U djelu *Der Purismus bei den Osmanen* (1898.) naglašava utjecaj arapskog i perzijskog na govorni i pisani jezik te odsustvo turskih osnova u osmansko-turskom. Uspoređujući slučaj velikog utjecaja arapskog i perzijskog na osmanski s utjecajem starogrčkog na novogrčki, ističe kako su se za razliku od osmanskog u novogrčkom održali svi korijeni i elementi starogrčkog, dok su u osmanskom sve stare elemente na kojima se osmanski jezik zasniva potisnule arapske i perzijske posuđenice.¹⁹ Stoga Foy u ovom djelu nastoji otkriti razlog zbog kojeg se toliko perzijskih i arapskih riječi koristilo u osmansko-turskom vokabularu i zbog čega Osmanlije nisu posezale za starim turskim riječima kako bi imenovale određene pojmove. Karl Foy do danas slovi kao turkolog koji je uspješno mogao objasniti i prepoznati određene dijelove osmanske gramatike proučavajući zapise osmanskih tekstova na drugim pismima.

2.3.1.2. Carl Brockelmann (1868. – 1956.)

Carl Brockelmann, svestrani filolog koji je život posvetio proučavanju različitih znanstvenih područja, od klasične filologije preko semitistike i islamskih znanosti do osmanistike i turkologije, akademsku je karijeru započeo na Sveučilištu Breslau, a istu nastavio na sveučilištima u Berlinu, Halleu i Königsbergu. Iako je semitistika orijentalistička poddisciplina unutar koje je proveo većinu svojih istraživanja – najznačajniji su pregledi arapske gramatike i povijesti arapske književnosti – nezanemariv je i njegov doprinos turkologiji te osmanistici. Tvrdeći da je jezik u djelu *Kıssa-i Yûsuf* sufijskog pjesnika Alija jedan od najstarijih primjera staroosmanskog tj. starog anadolskog turskog, naišao je na neslaganje ostalih jezikoslovaca u turkološkim znanstvenim krugovima.

¹⁹ Foy, Karl, *Der Purismus bei den Osmanen*, 1898. str. 21.

U članku pod naslovom *‘Alī’s Qişsa-i Jūsuf. Der älteste Vorläufer der Osmanischen Literatur* (hrv. Alijev *Qişsa-i Jūsuf*. Najstarija preteča osmanske književnosti) objavljenom 1916. godine uspoređuje jezične elemente staroosmanskog i različitih turskih dijalekata kako bi jezik u Alijevom *Kıssa-i Yūsufu* mogao svrstati u odgovarajuću jezičnu skupinu. Tako je primjerice samo na temelju proučavanja vokabulara u djelu zaključio kako je ovdje riječ o staroosmanskom jeziku tj. preteči osmansko-turskog zbog toga što se Ali koristio pretežito osmanskim vokabularom.²⁰

Članak kojim je ostavio poseban trag u osmanističkoj filologiji na njemačkom govornom području jest *Zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen* (hrv. O gramatici osmansko-turskog) koji je 1916. godine objavljen u časopisu *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. Ono po čemu se ovaj članak ističe jest autorovo detaljno razumijevanje jezičnih promjena te analiziranje jezičnih posebnosti, pri čemu se osobito fokusira na neraskidivu povezanost i međuovisnost jezičnih procesa u fonetici, morfologiji i sintaksi osmanskog jezika. Osim navedenog, Brockelmann se nije bavio samo poviješću razvoja osmansko-turskog, već i jezičnom sinkronijom.²¹ Nadalje navodi kako nema sustavne gramatike osmansko-turskog jezika te da se osmanski jezik dugi niz godina više ne smatra značajnim predmetom istraživanja u jezikoslovnim krugovima. Zatim se detaljnije bavi nedostacima postojećih morfoloških opisa te iste pokušava objasniti pregledom povijesti i razvoja osmanskog jezika. Uz to nastoji preispitati određene probleme vezane za fonetiku i fonologiju osmanskog jezika.²² Autor ne uzima samo u obzir jezične oblike koji su se koristili u osmansko-turskom, nego pokušava na temelju njih objasniti morfologiju, fonetiku i fonologiju današnjeg turskog jezika. Članak o gramatici predstavljao je zapravo pripremu za izradu povijesne gramatike osmansko-turskog jezika. Pritom su mu pomogla i istraživanja koja je proveo u znanstvenom radu pod naslovom *Altosmanische Studien I. Die Sprache Aşyq-paşas und Akmedis* (hrv. Studije o staroosmanskom I. Jezik Aşik-paše i Ahmedija) (1919.) o starom anadolskom turskom koji je Aşik Paşa koristio u *Garibnami* te Ahmedija u *İskendernami*. Ovdje se Brockelmann posebno osvrnuo na fonetske, morfološke, sintaktičke i leksičke značajke jezika u ovim dvjema mesnevijama.²³

²⁰ Usp. Brockelmann, Carl, *‘Alī’s Qişsa-i Jūsuf. Der älteste Vorläufer der Osmanischen Literatur*, Verlag der Königlichen Akademie der Wissenschaft, Berlin 1917. str. 59.

²¹ Usp. Hazai, *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft I*, str. 40.

²² Brockelmann, Carl, „Zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen“, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 70, 1916., str. 185.

²³ Usp. Hazai, *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft I*, str. 41.

2.3.1.3. Milan Adamović

Milan Adamović turkolog je porijeklom iz Vukovara koji je nakon odlaska s mjesta profesora arapskog jezika na beogradskom sveučilištu nastavio predavati na Sveučilištu Georg-August u Göttingenu u okviru Seminara za turkologiju i studije o Centralnoj Aziji koji je uspostavljen zahvaljujući trudu i radu poznatog njemačkog turkologa i altajista Gerharda Doerfera. Kao jezikoslovac izrazito cijenjen u krugu njemačkih, ali i svjetskih turkologa, Adamović se s jedne strane posvetio istraživanju čuvaškog jezika, o čemu svjedoče sljedeći radovi: *Der tschuwaschische Plural -sem* (1983.), *Der Wandel von o und va im Tschuwaschischen* (1985.), *Deiktika im Tschuwaschischen* (1984.), *Das Tschuwaschische im Lichte der Substrattheorie* (1983.) te *Fragen der tschuwaschischen Lautgeschichte* (1989.).²⁴

S druge će pak strane Adamović ostati zapamćen po opisima i sažetim analizama gramatika osmansko-turskog jezika koje su sastavljali neturski autori. Tako se primjerice u radu pod naslovom *Das Türkische des 16. Jahrhunderts. Nach den Aufzeichnungen des Florentiners Filippo Argenti (1533)* (hrv. Turski 16. stoljeća. Prema zapisima Firentinca Filippa Argentija 1533.) objavljenom 2001. godine bavi analizom prve gramatike turskog jezika u Europi u kojoj Argenti stavljajući veće težište na morfologiju turskog jezika objašnjava pravila turske deklinacije i konjugacije koristeći se dakako primjerima iz spomenutog jezika. U Adamovićevom se pregledu Argentijevih opažanja nalaze i izvorni zapisi te bilješke autora, a veliki dio čini i tursko-talijanski rječnik. Osim analizi Argentijeve gramatike, Adamović se posvetio i pregledu rječnika još jednog talijanskog autora, Giovannija Molina, objavljenog 1641. godine pod naslovom *Dittionario della Lingua Italiana, Turchesca*. Naglašava kako je Molinu, čija se gramatika i rječnik pretežito temelje na razgovornom jeziku za razliku od Meninskog koji se oslanja na pisani jezik, uspjelo na temelju transkribiranih tekstova na latinici prikazati originalnost i jedinstvenost turskog jezika.²⁵

Sa sigurnošću se može tvrditi kako je Adamović vrhunac svog rada doživio objavom djela *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache* (hrv. Povijesni razvoj konjugacije turskog jezika) 1985. godine. Čitatelju ovog djela već će iz predgovora biti jasno koliki je trud Adamović uložio kako bi dao pregledan prikaz razvoja i promjena u turskim glagolskim oblicima i vremenima. Adamović smatra kako tijekom povijesti nijedna druga jezična kategorija nije doživjela toliko promjena koliko konjugacijski oblici. Izmjene morfema i

²⁴ Vidi: Gül, Bülent, „Almanya'da Türkoloji Çalışmaları“, *Türkbilig* 11, 2006. str. 79.

²⁵ Usp. Andrić, Marta, *Rukopisna ostavština na turskom jeziku svećenika Gjura Adama Büttnera*, Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; FF-press, 2019. str. 26–27.

fonema utjecale su i na promjene u glagolskim osnovama. Uspješno analizira promjene u gotovo svim bitnim paradigmama, od aorista i perfekta preko prezenta i futura do pomoćnih glagola *imiš* i *idi* te glagolskih načina poput optativa, imperativa i necesitativa. Adamović ne pokušava samo utvrditi fonetske, morfološke, semantičke i sintaktičke promjene kod finitnih glagolskih oblika, već ih želi promatrati i kroz određeni vremenski period kako u okviru književnog jezika tako i u okviru dijalekata.²⁶

U sklopu kronoloških i gramatičkih promjena u osmansko-turskom još 1976. godine u časopisu *Prilozi za orijentalnu filologiju* objavljen je njegov rad o razvitku vokalizma kod nekih osmanskih sufiksa. Posebno se osvrnuo na četverovarijantne sufikse koji su u starosmanskom imali samo dvije fonetske varijante, labijalnu i nelabijalnu. Zaključuje kako je postupak razvoja novih varijanti nastavaka nastupio u razdoblju kad su područje Anadolije već naselili osmanski Turci te kako kod nekih sufiksa do spomenutog razvoja nikada nije ni došlo.²⁷ U ovom se članku odlučio za analizu fonetskog razvoja sufiksa *-liq/-lik* i *-miš/-miš* u okviru osmansko-turskog jezika. Adamovića je naposljetku bitno istaknuti zbog toga što je uvidio vrijednost transkribiranih tekstova kao i mnogobrojne mogućnosti za provođenje filoloških istraživanja na istima.

2.3.2. Osmanistički filolozi u Austriji

2.3.2.1. Andreas Tietze (1914. – 2003.)

Andreas Tietze austrijski je turkolog koji je svoje zanimanje za osmanistiku i turkologiju otkrio na Seminaru o istočnoeuropskoj povijesti na Sveučilištu u Beču. Kao glasni protivnik nacističkog režima bio je primoran ratne godine provesti u inozemstvu, ponajprije u SAD-u, a zatim i u Turskoj gdje je radio kao lektor za njemački i engleski jezik na Istanbulskom sveučilištu. Ondje mu je mentor bio Hellmut Ritter, profesor za arapski i perzijski, koji ga je upoznao s osmanskim jezikom i književnošću u suradnji na trećem izdanju svoje knjige o turskom kazalištu sjena (*tur.* karagöz) te s rukopisom *Ferec ba'de ş-şidde* kojim se Tietze navodno bavio čitav svoj život.²⁸ Tijekom 50-ih godina 20. stoljeća radio je na dvama američkim sveučilištima, a po povratku u Austriju, nakon što je mjesto nositelja Katedre

²⁶ Usp. Adamović, Milan, *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache*, Brill Archive, 1985. str. 9–10.

²⁷ Vidi: Adamović, Milan, „Razvitak vokalizma kod nekih osmanskih sufiksa“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 22-23, 1976. str. 282–284.

²⁸ Usp. Anetshofer, Helga, „Long Live Ottoman Studies, Andreas Tietze'yi (1914-2003) Hatırlarken: Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003)“, *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*, XXX/1, 2005. str. 318.

turkologije na bečkom sveučilištu morao napustiti Herbert Duda, od 1973. godine radi kao profesor na spomenutoj katedri. U svom se radu, više nego na osmanski jezik, fokusirao na proučavanje povijesnog razvoja turskog jezika, utjecaj stranih jezika poput grčkog, armenskog i arapskog na anadolski turski te izučavanje turske leksikografije. Međutim, nije u potpunosti zanemarivao osmanski jezik i književnost, već je određenim pojedincima i književnim djelima posvećivao posebnu pozornost.

Već spomenutu staroosmansku zbirku bajki pod naslovom *Ferec ba'de ş-şidde*, čiji je leksik poslužio kao glavni izvor za njegov povijesni i etimološki rječnik, transkribirao je i uredio, a kasnije ju je objavio njegov prijatelj i kolega György Hazai. Osim toga bio je veliki zaljubljenik u rad književnika 16. stoljeća Mustafe Alija Gelibolua.²⁹ Budući da je veliki interes iskazivao prema etimologiji riječi i utjecaju stranih jezika na turski, napisao je i rad pod naslovom *Die fremden Elemente im Osmanisch-Türkeitürkischen* (hrv. Strani elementi u osmansko-turskom) objavljen 1990. godine. Pisao je i uređivao časopis *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, a zajedno s Györgyjem Hazaijem 1975. godine objavio je sistematičnu bibliografiju za turkologiju i osmanistiku pod naslovom *Turkologischer Anzeiger* (hrv. Turkološki časopis) u kojoj navodi radove i članke autora po kategorijama koje uključuju jezik, književnost i povijest.³⁰

Ovdje će se navesti još nekoliko djela u kojima se ističe njegov rad s osmanskim jezikom i književnošću. Djela i članci vezani za jezik, pogotovo elemente stranih jezika poput arapskog i perzijskog u osmansko-turskom, ali i neke gramatičke značajke osmansko-turskog kao i uređivanje osmanskih rukopisa, su: *Die Lexikographie der Türksprachen I: Osmanisch-Türkisch* (hrv. Leksikografija turkijskih jezika I: osmansko-turski) (1991.), *Persische Ableitungssuffixe im Azerosmanischen* (hrv. Perzijski derivacijski sufiksi u azersko-osmanskom) (1963.), *Principles and practice of editing Ottoman texts in historical perspective* (hrv. Pravila i vježbe uređivanja osmanskih tekstova u povijesnom pogledu) (1988.), *The Old Ottoman Gerund in -u/-ü Expressing Purpose* (hrv. Stari osmanski gerund na -u/-ü za izražavanje svrhe) (1992.) i *Überlegungen über die lautliche Form der arabischen und persischen Lehnwörter im älteren Osmanischen* (hrv. Razmatranja o fonemima arapskih i perzijskih posuđenica u staroosmanskom) (1992.). Od djela koja se tiču povijesti osmanske

²⁹ Usp. Anetshofer, „Long Live Ottoman Studies, Andreas Tietze’yi (1914-2003) Hatırlarken: Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003)“, str. 319.

³⁰ Tietze, Andreas, „Turkologischer Anzeiger (TA 1)“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 67, 1975. str. 340.

književnosti valja još izdvojiti *Yunus Emre und seine Zeitgenossen* (hrv. Yunus Emre i njegovi suvremenici) (1971.).

Tietze je marljivo radio i na prikupljanju građe za izradu etimološkog rječnika koji je planirao izdati u 7 svezaka. Zahvaljujući radu Austrijske akademije znanosti objavljena su dva sveska, a Turska akademija znanosti uključila se u revidiranje i objavu ostalih. Tietze je nastojao prikupiti nekoliko desetaka tisuća riječi koje je pronalazio u nizu tekstova i dokumenata pisanih staroanadolskim i rumelijskim idiomom te standardnim turskim jezikom. Zalaganjem akademika Semiha Tezcana objavljeni su treći i četvrti svezak rječnika kojim je rječnik obuhvatio slova A-L, a Tezcanov rad nastavili su prof. dr. Emine Yılmaz te dr. Nurretin Demir koji su u razdoblju između 2018. i 2020. godine uspješno dovršili objavljivanje ostalih svezaka.³¹

Andreas Tietze posebno je cijenjen profesor na Institutu za orijentalistiku Sveučilišta u Beču. Kako bi mu se odalo priznanje za neizmjeran trud i rad na polju osmanistike i turkologije, uspostavljen je memorijalni fond koji nosi njegovo ime i koji svake godine stipendira doktorande i postdoktorande u njihovu istraživačkom radu u okviru turkologije.³²

2.3.2.2. Erich Prokosch

Unatoč tome što internetski izvori daju malo biografskih informacija o ovom austrijskom osmanistu i orijentalistu, znanstveni radovi i članci te knjige koje se ubrajaju u opus Ericha Prokoscha pokazuju kako je riječ o iznimnom filologu koji je ostavio neizbrisiv trag u području osmanistike. Veliki dio svojih istraživanja posvetio je upravo proučavanju strukture osmansko-turskog kao i utjecaja arapskog i perzijskog na isti. Neki od njegovih najznačajnijih članaka na tu temu objavljeni su u znanstvenom časopisu *Grazer Linguistische Studien* koji se počeo objavljivati 1975. godine. Tako primjerice u 70. broju časopisa u članku pod naslovom *Arabisch, Persisch, Türkisch: Entlehnungen und Parallelen* (hrv. Arapski, perzijski, turski: posuđenice i usporedbe)³³ promatra različite faze naizmjeničnog i međusobnog utjecaja arapskog i perzijskog na osmansko-turski te osmansko-turskog na arapski i perzijski, ponajprije u onim zemljama arapskog i perzijskog govornog područja koja su bila

³¹ Vidi: <https://www.tuba.gov.tr/tr/programlar-ve-projeler/akademi-program-ve-projeleri/tarihi-ve-etimolojik-turkiye-turkcesi-lugati-projesi-1>(Zadnji pristup: 2.9.2022.)

³² Vidi: <https://orientalistik.univie.ac.at/forschung/fellowships/andreas-tietze-memorial-fellowship/> (Zadnji pristup: 16.7.2022.)

³³ Vidi: Prokosch, Erich, „Arabisch, Persisch, Türkisch: Entlehnungen und Parallelen“, *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 55–68.

pod vlašću Osmanlija. U istom su broju časopisa objavljeni i članci *Schriftreformen bei den Turksprachen in der Sowjetunion* (hrv. Jezična reforma u turkijskim jezicima za vrijeme Sovjetskog Saveza)³⁴, u kojem Prokosch prati promjene u jeziku kroz prijelaze iz arabice preko latinice u ćirilicu te fonetsku i fonološku prilagodbu osmansko-turskog ruskom jeziku, i *Krimtatarisch, Dobrudschatatarisch, Krimtschakisch im Dominanzbereich des Osmanischen Türkischen bzw. Türkei-Türkischen* (hrv. Krimskotatarski, dobrudžanski tatarski i krimčaćki idiomi u području kojim dominira osmansko-turski tj. turski jezik)³⁵, kojim je nastojao pokazati u kolikoj su mjeri osmansko-turski te današnji turski utjecali na morfologiju ovih triju idioma.

Nadalje, najznačajnije Prokoschevo djelo koje bi svakom osmanistu-turkologu trebalo predstavljati važan izvor u njegovim istraživanjima, pogotovo sintakse osmansko-turskog, jest ono pod naslovom *Studien zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen unter besonderer Berücksichtigung des Vulgärosmanisch-Türkischen* (hrv. Studija o gramatici osmansko-turskog s posebnim naglaskom na „vulgarni“ osmansko-turski) objavljeno 1980. U svom osvrtu na spomenutu gramatiku profesor Ekrem Čaušević navodi nekoliko razloga zbog kojih je objava ove gramatike od izrazitog značaja. S jedne strane, Prokosch na temelju dokumenata i tekstova nastalih u razdoblju između 17. i 20. stoljeća obrađuje ključne aspekte sintakse osmanskog jezika, dijela osmanskog jezikoslovlja koje se u istraživanjima drugih osmanista-turkologa do tada često zanemarivalo. S druge pak strane, odabir proznih tekstova iz kronika, putopisa i historiografskih djela na kojima temelji sintaktičku analizu osmansko-turskog daje Prokoschu mogućnost proučavanja svih karakteristika ovog jezika izvan okvira standardnog jezika koji se koristio u književnosti. Zbog toga i u naslovu svoje gramatike spominje tzv. vulgarni osmansko-turski opisujući ga kao jezik osmanske proze. Unatoč Prokoschevu zaključku da i standardni i vulgarni osmansko-turski dijele iste leksičke karakteristike koje se ponajviše očituju u prisutnosti velikog broja arapskih i perzijskih riječi te izraza u osmanskome vokabularu, proučavanje nekih karakteristika vulgarnog osmansko-turskog može se smatrati dobrim temeljem za unapređenje rada mladih osmanista.³⁶

³⁴ Vidi: Prokosch, Erich, „Schriftreformen bei den Turksprachen in der Sowjetunion“, *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 69–80.

³⁵ Vidi: Prokosch, Erich, „Krimtatarisch, Dobrudschatatarisch, Krimtschakisch im Dominanzbereich des Osmanischen Türkischen bzw. Türkei-Türkischen“, *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 81–92.

³⁶ Usp. Čaušević, Ekrem, „Erich Prokosch: Studien zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen unter besonderer Berücksichtigung des Vulgärosmanisch-Türkischen“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 34, 1985. str. 231–232.

Osim sveobuhvatne gramatike osmanskog jezika i niza znanstvenih radova u kojima je posebno isticao dominaciju arapskih i perzijskih riječi u osmanskome vokabularu, Prokosch se odlučio posvetiti i dešifriranju te transkribiranju osmanskih tekstova na nadgrobni spomenicima. U radu pod naslovom *Osmanische Grabinschriften: Leitfaden zu ihrer sprachlichen Erfassung* (hrv. Osmanski epitafi: smjernice za njihovo jezično razumijevanje) iz 1993. godine dokazuje kako se neka od najbitnijih obilježja osmanskih pisanih izvora najbolje uočavaju prilikom neposredne analize istih čemu je i sâm svjedočio dok je uspoređivao prijepise tekstova s nadgrobni spomenika te izvorne tekstove na istima koje je mogao vidjeti na istanbulskim grobljima tijekom svojih putovanja. Neka od njegovih zapažanja uključuju povremeni izostanak vokalizacije, pojavu *tešdida* te labijalne harmonije. Prokosch također razlikuje četiri tipa natpisa s obzirom na vrijeme njihova nastanka te jezik kojim su pisani, a to su: seldžučki natpisi na arapskom koji su pronađeni u blizini jezera Van, natpisi *Tawâîfî-l-Mülûk*, staroosmanski natpisi na arapskom pronađeni u Izniku i Bursi te kasnoosmanski natpisi na turskom.³⁷ Najveći je dio rada posvetio upravo kasnoosmanskim natpisima na nadgrobni spomenicima u kojima analizira riječi i izraze koji se tiču zazivanja Boga, blagoslova i molitvi, a sadrže dakako i najbitnije podatke o životu pokojnika. Osim objašnjenja pojedinih dijelova nadgrobni spomenika Prokosch u svojoj knjizi nudi i niz primjera napisanih na pismu izvornika kao i njihovu transkripciju te prijevod. Ericha Prokoscha sa sigurnošću se može svrstati među velikane osmanistike budući da se svojim radom na detaljnoj analizi osmanske gramatike, razvoja i promjena u osmanskome jeziku te pisanih dokumenata koji su poslužili kao temelj za daljnja istraživanja potrudio osmanistiku približiti i budućim generacijama osmanista-turkologa.

2.3.2.3. Claudia Römer

Claudia Römer umirovljena je profesorica osmanskog i turskog jezika na bečkom sveučilištu. Posebno je valja istaknuti zbog njezina rada na obradi osmanskih dokumenata te promoviranja osmansko-turskog kako u akademskom radu tako i u znanstvenim istraživanjima. U svom se radu ne fokusira samo na povijesni, već i na lingvistički aspekt u istraživanju osmanskih dokumenata.

³⁷ Usp. Prokosch, Erich, *Osmanische Grabinschriften. Leitfaden zu ihrer sprachlichen Erfassung: Mit einem Anhang über seldschukise, Tawâîfî-l-Mülûk, frühosmanische, moderne zweischriftige und karamanische Grabinschriften*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1993. str. 1–5.

Još za vrijeme studija tj. pisanja diplomskog rada pod mentorstvom Andreasa Tietzea Römer je odlučila svoje interese usmjeriti prema osmanskome jeziku. U 73. izdanju časopisa *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* objavljenog 1981. u nekoliko je točaka sažela bitne stavke svoga diplomskog rada pod naslovom *Der Einfluss der Übersetzungen aus dem Persischen auf die Entwicklung des Osmanischen im 14. und 15. Jahrhundert* (hrv. Utjecaj prijevoda perzijskih tekstova na razvoj osmanskog u 14. i 15. stoljeću) u kojem uspoređuje i analizira leksik i sintaksu rečenica iz perzijskih izvornika te njihovih prijevoda na turski. Obradila je perzijski izvornik *Marzubannama* uz koji je priložila prijevod Sadruddina Šeyhoğlua na turski te tekst pod naslovom *Ğawami' al-hikayat wa-lawami' ar-riwayat* i turski prijevod teksta za koji nije moguće točno utvrditi tko mu je autor.³⁸ Analizirajući sintaksu u perzijskim izvornicima i njihovim prijevodima na turski, Römer je došla do zaključka kako su autori prijevoda koji datiraju iz 14. stoljeća zavisne rečenice češće konstruirali po uzoru na one u perzijskom, a manje prema onima u turskom prenoseći na taj način pravila perzijske sintakse na turski tekst. Od 15. stoljeća mijenjaju se tendencije koje dovode do češćeg korištenja turskih konstrukcija u prijevodima perzijskih tekstova. Dok se s jedne strane povećavao broj stranih arapskih i perzijskih riječi u turskom vokabularu, s druge se pak strane na polju sintakse turski počeo sve više udaljavati od arapskih i perzijskih jezičnih konstrukcija.³⁹

Nadalje, u radu pod naslovom *Double Clause Conjunction in Fifteenth and Sixteenth Century Ottoman Documents: The Case of -Ub ve* (hrv. Dvostruki veznik u osmanskim dokumentima iz 15. i 16. stoljeća: slučaj -Ub ve) iz 2021. godine Römer se nadovezuje na objašnjenja iz gramatike Ericha Prokoscha koji je tvrdio kako do pojave ovog dvostrukog veznika dolazi samo u slučaju kad su subjekti glavne rečenice te rečenice koja sadrži gerund na -ub različiti te kako je pritom riječ o fenomenu u razgovornom jeziku.⁴⁰ Međutim, Römer je na nekoliko primjera preuzetih iz osmanskih dokumenata pokušala dokazati kako se ovdje ne radi o fenomenu u razgovornom jeziku, već o promjeni perspektive unutar rečenice. Römer zaključuje kako je upotreba dvostrukog veznika u obliku -Ub ve ili u kombinaciji gerunda na -ub i nekog drugog veznika jedna od bitnih karakteristika proznih tekstova napisanih srednje-

³⁸ Usp. Römer, Claudia, „Der Einfluss der Übersetzungen aus dem Persischen auf die Entwicklung des Osmanischen im 14. und 15. Jahrhundert“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 73, 1981. str. 89–90.

³⁹ Usp. Römer, „Der Einfluss der Übersetzungen aus dem Persischen auf die Entwicklung des Osmanischen im 14. und 15. Jahrhundert“, str. 113.

⁴⁰ Römer, Claudia, „Double Clause Conjunction in Fifteenth and Sixteenth Century Ottoman Documents: The Case of -Ub ve“, *Turkish Historical Review* 11 (2-3), 2021. str. 188.

osmanskim. Uz *-ub* osim veznika *ve* najčešće su se koristili veznici *dahi*, *amma* ili *lakin*, a prevodili su se kao *štoviše*, *nadalje*, *zanim*, *potom*, *stoga* ili *međutim*.⁴¹

Iz bogatog opusa profesorice Römer koji obuhvaća istraživanja o razvoju, promjenama i utjecajima osmansko-turskog valja istaknuti i rad pod naslovom *Zur Osmanischen Wiedergabe Tschagataischer Verbformen im Tschagataisch-Osmanischen Wörterbuch Abušqa (16. Jh.)* (hrv. O prijevodima čagatajskih glagolskih oblika na osmanski u čagatajsko-osmanskom rječniku *Abušqa* iz 16. stoljeća) objavljen 2003. godine u kojem Römer nudi detaljan pregled sâmog rječnika osvrćući se pritom najviše na potrebu objašnjavanja čagatajskih glagolskih oblika Osmanlijama u 16. stoljeću. S jedne strane kao najveći problem ističe pisanje lema i njihovo prilagođavanje osmanskoj ortografiji, ali s druge strane hvali trud autora rječnika u razlikovanju glasova *o* i *ö* te *u* i *ü* kao npr. u uporabi glagola *olmak*.

Nepobitna je činjenica da se Claudia Römer danas može svrstati među velikane austrijske osmanistike poput Andreasa Tietzea i Ericha Prokoscha o čijim je radovima i sâma pisala osvrte te ih koristila kao temelj svojih istraživanja.

III. SUVREMENA OSMANISTIČKA FILOLOGIJA – SVEUČILIŠTA I FAKULTETI

3.1. Uvod

Osmanistička filologija na sveučilištima i fakultetima u zemljama njemačkog govornog područja zastupljena je u okviru kolegija koji se izvode na odsjecima za turkologiju, islamske studije ili orijentalistiku. Položaj osmanskog jezika, njegovo podučavanje kao i studiranje na nižim i višim godinama studija često ostaju u sjeni, a o tome svjedoče sljedeći razlozi. Studij turkologije na sveučilištima u sklopu kojeg se najčešće izvode kolegiji osmanskog jezika i književnosti nije toliko zastupljen koliko studiji arabistike, islamskih znanosti ili orijentalistike. Primjetno je i kako se mogućnost studiranja turkologije na većini sveučilišta u zemljama njemačkog govornog područja nudi tek na diplomskoj razini studija dok je broj onih koji nude mogućnost studiranja istog od početka, dakle uključujući preddiplomsku razinu, znatno manji.

Vrlo detaljan popis sveučilišta koja nude studije turkologije, islamskih znanosti ili orijentalistike na teritoriju Njemačke daje portal „Kleine Fächer“. Bitno je naglasiti kako slične podatke u obliku ovakvih popisa nije moguće pronaći za Austriju i Švicarsku, već je potrebno voditi se internetskim stranicama sveučilišta u navedenim područjima. Njemački portal

⁴¹ Usp. Römer, „Double Clause Conjunction in Fifteenth and Sixteenth Century Ottoman Documents: The Case of *-Ub ve*“, str. 197.

„Kleine Fächer“⁴², čiji rad financira Njemačko savezno ministarstvo obrazovanja i znanosti, daje pregled sveučilišta i visokoobrazovanih institucija u Njemačkoj na kojima su utemeljene samostalne katedre za područja znanosti koja ne uživaju toliku popularnost koliko primjerice područja ekonomije, prava, medicine i sl. Riječ je o „malim odsjecima“ koji su zastupljeni samo na određenom broju fakulteta i na kojima je broj profesorskih mjesta ograničen. Prvo mapiranje i kategoriziranje takvih odsjeka provedeno je 1977. godine, a tijekom sljedećih 45 godina pomno su se pratile promjene na pojedinim odsjecima, ponajviše u pogledu izmjene profesora te smanjenja ili povećanja broja profesorskih mjesta. Među odsjecima koje nabraja portal smjestili su se i arabistika, starija orijentalistika, islamske znanosti te turkologija, specijalističke humanističke znanosti koje se bave proučavanjem lingvistike, književnosti i kulture u zemljama Bliskog, Srednjeg i Dalekog istoka. Dok je arabistika zastupljena na gotovo 12 njemačkih sveučilišta, a turkologija na 10, katedra za islamske znanosti djeluje na više od 20 sveučilišta i jedna je od katedri koja u posljednjih 20 godina bilježi rast broja profesora za razliku od studija arabistike i turkologije. Ono što im je zajedničko jest činjenica da su nastale u sklopu studija orijentalistike ili su usko vezane uz to područje istraživanja.

Za razliku od brojnih njemačkih sveučilišta koja nude studije arabistike, orijentalistike, islamskih znanosti i turkologije austrijskih i švicarskih sveučilišta znatno je manje. U Austriji je primjerice jedino na Sveučilištu u Beču moguće studirati orijentalistiku, turkologiju te arabistiku, a studij islamskih znanosti kao takav ne postoji, već se na sveučilištima u Beču i Innsbrucku nudi mogućnost studiranja islamske teologije ili islamske religijske pedagogije. Od već spomenutih studijskih programa na švicarskim su sveučilištima – pritom se ovdje uzimaju u obzir samo ona sveučilišta smještena u kantonima i gradovima u kojima je njemački službeni jezik – prisutni bliskoistočni studiji na Sveučilištu Basel te studiji islamskih znanosti na sveučilištima u Bernu i Zürichu.

Gledajući popis sveučilišta na kojima djeluju odsjeci za arabistiku, orijentalistiku, islamske znanosti ili turkologiju, moguće je uočiti kako na mnogim sveučilištima turski jezik ima sporednu ulogu tj. češće se nudi kao strani jezik ili izborni kolegij. Detaljnijim istraživanjem internetskih stranica sveučilišta u Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj moguće je utvrditi na kojim se fakultetima izvode kolegiji u sklopu studija turkologije. Iako portal „Kleine Fächer“ navodi kako je turkologija studijski smjer prisutan na 10 sveučilišta u Njemačkoj, taj broj ne odražava potpunu i točnu sliku trenutnog stanja navedenog smjera. Portal ističe sljedeće

⁴² Vidi: <https://www.kleinefaecher.de/> (Zadnji pristup 10.6.2022.)

gradove i sveučilišta na kojima postoji studijski smjer turkologije: Otto-Friedrich-Universität u Bambergu, Humboldt-Universität zu Berlin i Freie Universität Berlin u Berlinu, Ruhr-Universität u Bochumu, Universität Duisburg-Essen u Duisburgu, Albert-Ludwigs-Universität u Freiburgu, Justus-Liebig-Universität u Gießenu, Georg-August-Universität u Göttingenu, Universität Hamburg u Hamburgu, Johannes-Gutenberg-Universität u Mainzu te Ludwig-Maximilians-Universität u Münchenu.⁴³ Pretražujući i proučavajući kurikulume na odsjecima turkologije, ali i na odsjecima arabistike, orijentalistike i islamskih znanosti na navedenim sveučilištima u sklopu kojih se turski jezik kategorizira kao izborni kolegij, moguće je utvrditi kako turkologija odnosno turski jezik i književnost ne postoje kao samostalni studijski smjerovi na svim ovdje navedenim sveučilištima. Iznimku čine sveučilišta Duisburg-Essen, Göttingen, Hamburg i Mainz u okviru kojih je moguće studirati turkologiju na objema razinama studija, preddiplomskoj i diplomskoj. Međutim, studijski smjer turkologije naspram nekih drugih studija filoloških i humanističkih znanosti koji čine odvojene i zasebne katedre često zahtijeva odabir drugog studijskog programa u istom ili sličnom znanstvenom području. Studij turkologije na nekim sveučilištima prisutan je samo na preddiplomskoj razini studija kao npr. na Sveučilištu Justus-Liebig u Gießenu ili na Institutu za Bliski i Srednji istok na Fakultetu za kulturne znanosti Sveučilišta Ludwig-Maximilian u Münchenu, a na drugima tek od diplomske razine kao npr. na sveučilištima Universität Bamberg i Freie Universität zu Berlin. Mnogi ovdje spomenuti studiji turkologije koncipirani su na sličan način. Često je riječ o dvopredmetnim studijima tj. studijima na kojima se jedan smjer klasificira kao primarni, a drugi kao sekundarni pri čemu je težište dakako na primarnom smjeru. Primarni i sekundarni smjer rijetko odudaraju jedan od drugoga kad je riječ o znanstvenom području koje obuhvaćaju. Zbog toga se uz studij turkologije nerijetko odabiru studiji arabistike, islamskih znanosti ili orijentalistike. Iako navedeni studiji prednjače pred studijem turkologije, turski se jezik uspijeva izboriti za svoje mjesto među izbornim kolegijima zajedno s perzijskim ili nekim drugim jezikom iz altajske jezične skupine. Budući da turkologija ne uživa toliku popularnost kao ostali smjerovi, može se pretpostaviti da ni osmanski jezik i književnost o kojima je ovdje primarno riječ često ne pronalaze svoje mjesto u kurikulumu orijentalističkih katedri. Uvidom u podatke na stranicama pripadajućih institucija može se zaključiti da se više pozornosti poklanja osmanističkoj historiografiji nego osmanističkoj filologiji o čemu svjedoči činjenica kako su kolegiji vezani za povijest Osmanskog Carstva prisutniji i učestaliji od kolegija osmanskog jezika i

⁴³ Vidi: https://www.kleinefaecher.de/kartierung/kleine-faecher-von-a-z.html?tx_dmdb_monitoring%5BdisciplineTaxonomy%5D=125&cHash=03ced0dec046984820566fc60e84d0f8 (Zadnji pristup: 10.6.2022.)

književnosti. Na internetskim stranicama nekih sveučilišta i fakulteta čak se i naglašava činjenica da njihovi odsjeci za turkologiju na kojima se izvode osmanistički moduli i kolegiji stavljaju veći naglasak na bavljenje poviješću i kulturom Osmanskog Carstva. Tako se primjerice diplomski studij turkologije na Sveučilištu Bamberg pretežito oslanja na područje koje se bavi poviješću i kulturom Osmanskog Carstva i Republike Turske⁴⁴, a plan i program studija turkologije na ostalim sveučilištima na kojima je prisutan jednak broj kolegija koji se bave poviješću i jezikom ne obuhvaća toliko kolegije osmanskog jezika koliko one povijesti i kulture Osmanskog Carstva s jedne strane te morfologije, sintakse, fonetike, fonologije, ortografije i semantike turskog jezika s druge. Samo se na određenim sveučilištima i fakultetima u okviru kolegija osmanskog zaista ulazi u analizu jezika proučavajući njegov nastanak, koncept, razvoj i gramatičke značajke. Njemačka su sveučilišta strukturirana na način da su kolegiji na svakom studiju odnosno katedri raspoređeni po zasebnim modulima koji se dijele na osnovne (*njem.* Basismodul), napredne (*njem.* Aufbaumodul), specijalizacijske (*njem.* Schwerpunktmodul) i dodatne (*njem.* Ergänzungsmodul). U nastavku će se predstaviti neka od ovdje spomenutih sveučilišta te one katedre na kojima je zastupljen kolegij ili modul osmanskog jezika i književnosti. Osmanski se jezik pritom ne izvodi samo na katedri turkologije, već i na katedrama za islamske studije, islamsku znanost, orijentalistiku te arabistiku često kao kolegij unutar određenog modula. Unatoč tome što se osmanski jezik nerijetko uvrštava među izborne kolegije i druge strane jezike ili jezike struke, postoje oni fakulteti koji ističu značaj osmanskog jezika i književnosti navodeći ga kao modul. Na nekim fakultetima i katedrama prisutan je samo u okviru preddiplomskog studija, a na nekima samo na diplomskoj razini.

3.2. Sveučilišta i fakulteti u Njemačkoj

3.2.1. Sveučilište Goethe u Frankfurtu na Majni

Jedno od sveučilišta na kojem je osmanski jezik dio preddiplomskog i diplomskog studija jest Sveučilište Goethe u Frankfurtu na Majni. Osmanski se jezik ovdje podučavao kao drugi jezik struke na Katedri za islamske studije što je moguće zaključiti iz pravilnika za preddiplomski i diplomski studij iz 2010., 2011., 2013., 2015., 2017. i 2019. godine. Od 2020. godine na toj se katedri nudi modul *Zweite Fachsprache Türkisch/Osmanisch* (*hrv.* Turski/Osmanski kao drugi jezik struke). Prema pravilnicima iz gore navedenih godina u

⁴⁴ Vidi: <https://www.uni-bamberg.de/turkologie/studium/> (Zadnji pristup: 10.6.2022.)

okviru obaveznih izbornih modula studenti su mogli birati između dvaju jezika struke, perzijskog i osmanskog. U pravilnicima koji vrijede za preddiplomski studij osmanski se jezik izvodio tijekom 5. ili 6. semestra. Pravilnici za diplomski studij iz 2013., 2015. te 2019. godine u skupinu drugog stranog jezika uz osmanski ubrajaju i hebrejski, starogrčki, latinski, perzijski, turski i dr., a odluku o odabiru drugog stranog jezika ili jezika struke student donosi u dogovoru s nositeljem modula. Ciljevi ovog izbornog modula na preddiplomskom studiju, kako navodi pravilnik, jesu naučiti turski jezik na latinici i arabici, svladati gramatička, morfološka i fonološka pravila turskog jezika na latinici i arabici te steći sposobnost čitanja i analiziranja osmanskih pisanih izvora. Ovaj se modul na preddiplomskoj razini sastoji od jezičnog tečaja turskog i osmanskog koji se izvodi šest školskih sati tjedno i jezičnih vježbi koje se izvode dva školska sata tjedno. Na diplomskoj razini student nastavlja usavršavati svoje znanje stečeno na preddiplomskoj razini, a jezični se tečaj može pohađati osam školskih sati tjedno tijekom jednog semestra ili četiri školska sata tjedno tijekom dva semestra (vidi Prilog 1.).

3.2.2. Sveučilište Duisburg-Essen

Na Sveučilištu Duisburg-Essen nastava na preddiplomskoj i diplomskoj razini studija turkologije izvodi se u okviru tzv. Instituta za turkistiku na Fakultetu za humanističke znanosti. Institut za turkistiku osnovan je 1995. godine, a obuhvaća sljedeća znanstvena područja vezana za turski jezik: jezikoslovlje, književnost, kulturu, povijest i didaktiku.⁴⁵ Ono po čemu se smjer turkologije na ovom sveučilištu ističe jest njegov naziv. Dok se na drugim njemačkim fakultetima za katedru turkologije češće koristi njemački naziv *Turkologie* što bi odgovaralo hrvatskoj inačici *turkologija*, na ovom sveučilištu ta katedra nosi naziv *Türkeistudien* (hrv. *dosl.* studije o Turskoj). Uz dakako dobro znanje njemačkog jezika, prilikom upisa na ovaj smjer potrebno je priložiti i potvrdu o znanju turskog jezika na razini B1. Budući da je riječ o dvopredmetnom studiju, uz turkologiju je moguće izabrati još jedan smjer, no za razliku od nekih drugih fakulteta na kojima se studij turkologije u okviru dvopredmetnog studija više veže za njemu sadržajno slične studije kao npr. arabistiku, islamske znanosti ili orijentalistiku, ovdje se može izabrati jedan od sljedećih studija: primijenjena filozofija, anglistika, kršćanske studije, francuski jezik i kultura, germanistika, povijest, komunikacijske znanosti, povijest umjetnosti, povijest glazbe, nederlandistika te španjolski jezik i kultura.⁴⁶ U vodiču kroz preddiplomsku i diplomsku razinu studija turkologije moguće je uočiti sljedeće: na

⁴⁵ Vidi: <https://www.uni-due.de/turkistik/index.php> (Zadnji pristup: 10.6.2022.)

⁴⁶ Vidi: https://www.uni-due.de/turkistik/lehramt_tuerkeistudien_bachelor.php (Zadnji pristup: 12.6.2022.)

preddiplomskoj razini studija u kurikulum se ubrajaju moduli jezičnih vježbi u sklopu kojih studenti svladavaju jezičnu strukturu, pravopis, gramatičke temelje i ortografska, morfološka, sintaktička, morfosintaktička te semantička obilježja turskog jezika kontrastirajući ih s onima u njemačkom jeziku. Nadalje, valja spomenuti i lingvističke module studija turkologije koji se izvode kroz 5 semestara i koji uključuju kolegije morfologije, sintakse, jezične analize, usmene komunikacije, obrade znanstvenih tekstova, teorija o usvajanju jezika, lingvistike teksta te prevođenja. Osim jezičnih modula, studij turkologije na ovom sveučilištu obuhvaća s jedne strane književne module i unutar njih kolegije kao npr. uvod u tursku književnost, analizu i interpretaciju tekstova, suvremenu književnost, transnacionalnu književnost te književnost i medije, a s druge strane povijesno-kulturne module i kolegije vezane za uvod u povijest i kulturu Osmanskog Carstva, političke veze između Turske i Europe te pitanje raznolikosti u vidu etničke, religijske, rodne ili klasne pripadnosti. Osmanski se jezik uz arapski, grčki, kurdski i armenski smjestio u skupinu izbornih kolegija u šestom semestru preddiplomskog studija. Navedene jezike obuhvaća modul pod nazivom *Mehrsprachigkeit* (hrv. Višejezičnost) čiji se kolegiji klasificiraju kao jezične vježbe koje se izvode na jeziku koji odgovara nekom od ovdje navedenih. Studenti na kolegiju osmanskog jezika stječu osnovna znanja o osmanskome pismu i jeziku, razvijaju vještine slušanja, čitanja i pisanja te uče osnovna gramatička pravila (vidi Prilog 2.). Na diplomskoj se razini studij turkologije ističe specifičnim modulima koji nisu striktno vezani za polje lingvistike unutar kojeg se na ovom studijskom stupnju predaju kulturni i jezični aspekti komunikacije te semantika i kontrastivna pragmatika, a kasnije i književna kritika. Na diplomskom studiju stoga prednjače moduli koji se više odnose na upoznavanje različitih metoda istraživanja povijesnih, kulturnih, političkih, društvenih i književnih poddisciplina koje pomažu u prikupljanju podataka u svrhu detaljnijeg istraživanja studija o Republici Turskoj. Više se pozornosti pridaje i istraživanju turskog društva, multikulturalnosti, interkulturalnosti i transkulturalnosti, pokretanju rasprava i razgovora o pravima žena, o promjenama na političkom, ekonomskom, kulturnom i vjerskom planu Republike Turske danas te se obuhvaća i tematika migracija i mobilnosti te komunikacija i medija. Međutim, ono po čemu se ističe diplomski studij turkologije na ovom sveučilištu jest činjenica da studenti mogu nastaviti pohađati kolegij osmanskog jezika tijekom drugog semestra u kojem nadograđuju svoje znanje osmanskog jezika stečeno na uvodnom kolegiju na preddiplomskoj razini studija usvajajući sada nova proširena znanja u području ortografije, semantike, gramatike, fonetike i fonologije osmanskog jezika. Isto vrijedi i za arapski, grčki, kurdski ili hebrejski jezik u slučaju da se student na preddiplomskoj razini opredijelio za jedan od navedenih (vidi Prilog 3.).

3.2.3. Sveučilište Eberhard Karl u Tübingenu

Treće sveučilište koje se ističe time što osmanski jezik uklapa među kolegije na objema razinama studija jest Sveučilište Eberhard Karl u Tübingenu. Riječ je o studijskom smjeru jezika, povijesti i kultura Bliskog istoka koji je dio Odsjeka za orijentalistiku i islamske znanosti na sveučilištu. Počevši od preddiplomske razine studija koja je koncipirana na način da zahtijeva paralelno studiranje na dvama različitim studijskim smjerovima od kojih je jedan primarni, a drugi sekundarni, pri čemu odabir drugog studijskog smjera nije ograničen na smjerove koji obuhvaćaju slično znanstveno područje kao smjerovi orijentalistike i islamskih znanosti, treba istaknuti kako se na preddiplomskom studiju jezika, povijesti i kulture Bliskog istoka – bilo da je riječ o primarnom ili sekundarnom smjeru – osmanski jezik zajedno s turskim uvrstio među jezike islamske kulture. Težište ovog studijskog smjera jest dakako na izučavanju povijesti i kulture islamskog Orijenta i arapskog jezika. Modul pod nazivom *Weitere Kultursprache der islamischen Welt* (hrv. Drugi jezik islamskog svijeta i kulture) dijeli se na dvije razine učenja raspoređene kroz četiri semestra. Tijekom trećeg i četvrtog semestra studenti stječu znanja vezana za osnove gramatike i vokabulara jednog od dvaju jezika islamskog svijeta i kulture koji odaberu, a ponuđeni su jezici turski i perzijski. Na trećoj studijskoj godini tj. u petom i šestom semestru studenti nastavljaju produbljivati svoje znanje iz gramatike, vokabulara i sintakse turskog ili perzijskog jezika. Opredijelivši se za turski kao drugi jezik islamskog svijeta i kulture, student na trećoj godini preddiplomskog studija prisustvuje i nastavi kolegija „Uvod u osmanski jezik“ u okviru kojeg razvija temeljne vještine čitanja i razumijevanja tekstova na osmanskome. Nastava osmanskog jezika jednako je koncipirana na diplomskom studiju uz iznimku prema kojoj nema podjele modula na *Weitere Kultursprache der islamischen Welt I* i *Weitere Kultursprache der islamischen Welt II* kao na preddiplomskom studiju, već se obje razine turskog ili perzijskog jezika slušaju u samo jednoj studijskoj godini, a to onda vrijedi i za kolegij „Uvod u osmanski jezik“.⁴⁷

3.2.4. Sveučilište Hamburg

Detaljnije istražujući internetske stranice njemačkih sveučilišta i fakulteta, može se doći do zaključka da postoje i ona sveučilišta te fakulteti na kojima se osmanistička filologija podučava samo na jednoj od dviju razina studiranja. U kurikulumu većine fakulteta osmanski

⁴⁷ Vidi: <https://campus.verwaltung.uni-tuebingen.de/lfsfpublic/rds?state=verpublish&status=init&vmfile=no&publishid=193358&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung> (Zadnji pristup: 20.6.2022.)

se jezik uvrštava među tzv. druge strane jezike koji pripadaju skupini orijentalnih jezika ili jezika islamske kulture (*njem.* islamische Kultursprache, Kultursprache des islamischen Orients). To su najčešće fakulteti islamskih znanosti, arabistike ili orijentalistike koji studentima uz osmanski nude pregršt drugih stranih jezika na izbor, od turskog i perzijskog preko azerbajdžanskog, uzbečkog i tatarskog do čak izumrlih jezika poput čagatajskog kako je primjerice navedeno u fakultetskim odredbama za preddiplomski studij povijesti, jezika i kultura Bliskog istoka na Sveučilištu Hamburg.⁴⁸ Riječ je o studiju koji okuplja tri smjera, iranistiku, islamske znanosti i turkologiju. Samostalan studij turkologije koji se pretežito oslanja na izučavanje povijesti, kulture i književnosti Osmanskog Carstva i današnje Turske osnovan je 1948. godine. Dok se u gore navedenim fakultetskim odredbama osmanskom jeziku ne pridaje mnogo pažnje prikazujući ga kao samo jednog u nizu izbornih stranih jezika, na internetskoj se stranici odsjeka pod rubrikom koja objašnjava strukturu preddiplomskog studija turkologije na Sveučilištu Hamburg ističe kako studenti tijekom petog i šestog semestra imaju priliku slušati predavanja o još jednom živom ili mrtvom jeziku iz skupine turkijskih jezika, a u pravilu bi to trebao biti upravo osmanski jezik.⁴⁹ Preddiplomski studij obuhvaća lingvističke, historiografske i kulturološke module raspoređene kroz osam semestara, a diplomski se studij više fokusira na osmansku povijest te političku i društvenu scenu u Republici Turskoj (vidi Prilog 4.). Diplomski se studij, kako navodi internetska stranica sveučilišta, više ne izvodi, a upisi u isti također nisu mogući.⁵⁰

3.2.5. Sveučilište Maximilian-Ludwig u Münchenu

Osim na Sveučilištu Hamburg osmanski se jezik na preddiplomskoj razini studija nudi i na Institutu za Bliski i Srednji istok Sveučilišta Maximilian-Ludwig u Münchenu, iako se pojam osmanistike pojavljuje samo u okviru kolegija *Überblick zu Themen der Turkologie/Osmanistik* (hrv. Pregled tema vezanih za turkologiju/osmanistiku) (vidi Prilog 5.) te kolegija *Werkzeuge der Turkologie/Osmanistik* (hrv. Pomoćna sredstva u istraživanju turkologije/osmanistike) iz 2012. godine (vidi Prilog 6.). U najnovijem se izdanju modularnog priručnika za preddiplomsku razinu iz 2020. godine pojam osmanistike ne spominje.

⁴⁸ Vidi: <https://www.aai.uni-hamburg.de/studium/studienbuero/fsb/fsb-ba-vo-hf-nf-ab-ws-14-15.pdf> (Zadnji pristup: 15.6.2022.)

⁴⁹ Vidi: <https://www.aai.uni-hamburg.de/voror/studium/studienangebot/ba-voror-hf/ba-voror-turkologie.html> (Zadnji pristup: 15.6.2022.)

⁵⁰ Vidi: https://www.aai.uni-hamburg.de/voror/studium/studienangebot/archiv/ma-voror-turkologie.html#__target_object_not_reachable (Zadnji pristup: 15.6.2022.)

3.2.6. Sveučilište Heidelberg

Za razliku od Sveučilišta Maximilian-Ludwig u Münchenu, preddiplomski studij islamskih znanosti na Sveučilištu Heidelberg uključuje kolegij uvoda u osmanski jezik. Studenti islamskih znanosti na Sveučilištu Heidelberg moraju se na početku studija opredijeliti za jedan od dvaju ponuđenih jezika, arapski ili turski. Jezik za koji se opredijele postat će primarni jezik odnosno jezik A, dok će za sekundarni jezik tj. jezik B moći birati između arapskog, turskog ili perzijskog uz uvjet da se razlikuje od jezika A. Studijski smjer islamskih znanosti dijeli se na nekoliko modula, od uvodnih preko obaveznih i specijalističkih do dodatnih ili izbornih, unutar kojih se izvode kolegiji vezani za morfologiju, sintaksu, leksik i gramatiku izabranog jezika. Kolegij uvoda u osmanski jezik dio je dodatnog modula u kojem studenti stječu temeljna znanja o sinkronijskim i dijakronijskim pojavama u jeziku te se upoznaju s gramatičkim i leksičkim karakteristikama jezika pogotovo uz rad na tekstovima.⁵¹ Studenti će, dakako, prisustvovati kolegiju uvoda u osmanski jezik ako su kao primarni jezik studiranja odabrali turski, a u slučaju da su odabrali arapski slušat će kolegij standardnog arapskog jezika (vidi Prilog 7.).

3.2.7. Sveučilište Münster

Uz ovdje predstavljena sveučilišta na kojima se kolegij osmanskog jezika predaje u okviru određenih modula na preddiplomskoj razini studiranja treba naglasiti i ona sveučilišta na kojima se osmanski jezik uvrštava među module koji se izvode isključivo na diplomskoj razini, a jedno je od njih Sveučilište Münster. Katedra za islamske znanosti i arabistiku Sveučilišta Münster na diplomskoj razini obuhvaća module i kolegije pretežito vezane za arapski jezik i književnost, islam, islamsko pravo i islamsku kulturu. Međutim, studenti se potiču i na učenje drugih jezika islamskog svijeta poput turskog ili perzijskog. Stoga se prema kurikulumu sveučilišta na diplomskom studiju islamske znanosti i arabistike unutar modula „Jezik“ uz kolegije arapske leksikografije i gramatike standardnog arapskog jezika može pohađati i jezični tečaj koji nudi izbor između kolegija arapske dijalektologije i drugog stranog jezika islamskog svijeta. Uz već spomenuti turski i perzijski jezik kolegij jezičnog tečaja obuhvaća i mogućnost svladavanja osmansko-turskog pri čemu se najviše pozornosti posvećuje stjecanju sposobnosti čitanja osmanskih tekstova (vidi Prilog 8.).

⁵¹ Vidi: <https://backend.uni-heidelberg.de/de/dokumente/modulhandbuch-ba-islamwissenschaft/download> (Zadnji pristup: 16.6.2022.)

3.2.8. Sveučilište Ruhr u Bochumu

Studij orijentalistike i islamskih znanosti na Sveučilištu Ruhr sastoji se od dvopredmetnog preddiplomskog studija koji se može kombinirati sa svim drugim smjerovima na sveučilištu te jednopredmetnog ili dvopredmetnog diplomskog studija. Jedini studijski smjer na ovom sveučilištu koji studentima omogućuje upoznavanje s jezičnom strukturom osmanskog jezika jest jednopredmetni diplomski studij orijentalistike i islamskih znanosti. Unatoč tome što se studenti na ovom studiju više posvećuju usvajanju znanja u modulima koji se tiču povijesti islama i arapskog svijeta, arapske gramatike i književnosti, daje im se i mogućnost svladavanja nekog od jezika koji se govore u islamskom svijetu. Među druge jezike islamske kulture često se ubrajaju perzijski i turski, a uz turski se nerijetko veže i osmanski. Studenti mogu slušati jezične vježbe iz osmanskog jezika pod uvjetom položenih kolegija „Turski I“ i „Turski II“ na preddiplomskom studiju. Internetska stranica sveučilišta i Katedre za orijentalistiku i islamske znanosti kao i priručnik za module koji se izvode na istom ne daju informacije o tome koji se sadržaj vezan za osmanski jezik točno obrađuje. Moguće je jedino pretpostaviti kako se studenti uvode u strukturu osmanskog jezika te podučavaju čitanju i razumijevanju lakših do srednje teških tekstova i prevođenju (vidi Prilog 9.).

3.2.9. Sveučilište Martin-Luther u Halle-Wittenbergu

Posljednji diplomski studij na kojem je djelomično obuhvaćen kolegij osmanskog jezika jest studij arabistike i islamskih znanosti na Sveučilištu Martin-Luther u Halle-Wittenbergu. Jedini podaci koji potkrepljuju ovu informaciju mogu se pronaći u najnovijem katalogu modula i kolegija za ljetni semestar 2022. godine na diplomskom studiju arabistike i islamskih znanosti. Pregledavajući starije kataloge i priručnike objavljene 2014. godine kako za preddiplomski tako i za diplomski studij ne mogu se pronaći vjerodostojne informacije koje bi se ticale održavanja nastave osmanskog jezika na ovom odsjeku. Stoga će se za potrebe objašnjavanja položaja osmanskog jezika među ostalim kolegijima koristiti novi katalog iz 2022. godine. Prema navedenom katalogu diplomski studij arabistike i islamskih znanosti sastoji se od obaveznih i izbornih modula među kojima se studenti trebaju opredijeliti samo za jedan. Studenti mogu birati između triju jezika, perzijskog, arapskog ili turskog, i kolegija u okviru modula judaistike, ekonomije, kulturne povijesti jugoistočne Europe ili geografije. Ako se student odluči za diplomski studij arabistike i islamskih znanosti s težištem na turskom jeziku kao izbornom modulu, mora potvrditi je li na preddiplomskoj razini stekao određeno

znanje iz turskog jezika ili ne. U slučaju da upisuje diplomski studij s težištem na turskom jeziku bez predznanja jezika, tijekom ljetnog semestra sluša kolegije „Turski II“ i „Vježbe turskog jezika“. U suprotnom tj. sa stečenim predznanjem turskog jezika na preddiplomskoj razini studija dobiva sljedeće kolegije: „Turski IV (lektira i gramatika)“, „Moderna turska književnost i turska lektira za napredne“ te „Uvod u osmanski jezik i turska lektira za napredne“. Budući da ni ovdje kao ni u slučaju Sveučilišta u Bochumu nema kurikuluma koji bi objasnio koji se dijelovi osmanskog jezika podučavaju na kolegiju „Uvod u osmanski jezik i turska lektira za napredne“, može se tvrditi kako se studenti upoznaju s osmanskim jezikom i njegovom jezičnom strukturom te se podučavaju čitanju i transkribiranju tekstova (vidi Prilog 10.).

3.2.10. Sveučilište Mainz

Na Katedri za turkologiju Sveučilišta u Mainzu, koja se 80-ih godina 20. stoljeća odvojila od Katedre za islamske znanosti, studenti stječu znanja o jeziku, književnosti, kulturi i povijesti ne samo turskog, već i ostalih turkijskih naroda, pri čemu katedra veće težište stavlja na usavršavanje znanja o turskom jeziku i književnosti, nego na povijesti turkijskih naroda, Osmanskog Carstva i Republike Turske. Jedan od bitnijih dijelova ovog studija čine kolegiji vezani za jezičnu tipologiju te povijesni razvoj turskog jezika koji uključuje i proučavanje osmanskog jezika. Preddiplomski studij turkologije o kojem je ovdje riječ dio je dvopredmetnog koncepta studija pa turkologija može biti primarni ili sekundarni studijski smjer. Osim navedenog valja naglasiti kako studenti lingvistike imaju mogućnost izabrati turkologiju kao studijski smjer koji će predstavljati težište u njihovim lingvističkim istraživanjima.⁵² Neovisno o tome odabire li student studij turkologije kao primarni ili sekundarni smjer, kolegije vezane za osmanski jezik, *Einführung in das Osmanisch-Türkische* (hrv. Uvod u osmansko-turski) i *Osmanische Lektüre* (hrv. Osmanska lektira), slušat će i na jednom i na drugom smjeru. Kolegij „Uvod u osmansko-turski“ studentima omogućuje upoznavanje s arapskim pismom, arapskim te perzijskim jezičnim strukturama potrebnim za svladavanje osmansko-turskog i prve pokušaje čitanja jednostavnijih osmanskih tekstova (vidi Prilog 11.). Nadalje, kolegij „Osmanska lektira“ koji se izvodi u šestom semestru preddiplomskog studija nudi studentima uvid u razvoj osmanske književnosti te priliku da usavrše svoje znanje osmanskog jezika stečenog u petom semestru. Kolegij uključuje čitanje

⁵² Vidi: <https://www.turkologie.uni-mainz.de/b-a-turkologie/> (Zadnji pristup: 20.6.2022.)

srednje teških tekstova na osmansko-turskom te korištenje rječnika, glosara i gramatika u svrhu boljeg razumijevanja osmansko-turskog jezika (vidi Prilog 12.).

3.2.11. Sveučilište Berlin

Na Sveučilištu Berlin moduli i kolegiji osmanskog jezika izvode se na diplomskoj razini studija. Ono po čemu se Sveučilište Berlin ističe jest činjenica da je uz Sveučilište Bamberg, o kojem će kasnije biti riječi, jedino među ovdje navedenim sveučilištima i fakultetima na kojem postoje samostalni moduli vezani za osmanski jezik. Spomenuto svjedoči o tome koliko su osmanski jezik i književnost cijenjena znanstvena područja i koliki im se značaj pripisuje u izučavanju turkologije u akademskim krugovima. Na Sveučilištu u Berlinu od 1991. godine djeluje Institut za osmanistiku i turkologiju čije se područje istraživanja najviše ističe u klasifikaciji turkijskih jezika i rekonstrukciji povijesnog razvoja turskog jezika do samih njegovih početaka tj. nastanka prototurskog, zatim u proučavanju odnosa između turske i mongolske kulture i jezika, u analiziranju povijesnog i jezičnog razvoja izvornih tekstova od najranijih do onih iz razdoblja Novog vijeka te u otkrivanju zlouporabe i krivotvorenja povijesnih izvora i činjenica o nastanku turskog jezika prilikom etabliranja turskog identiteta i povijesti.⁵³ Na preddiplomskoj se razini studij turkologije ne može smatrati odvojenim i zasebnim studijskim smjerom zbog toga što zajedno s arabistikom, iranistikom, islamskim znanostima i semitistikom pripada specijalističkom studijskom smjeru povijesti i kulture Bliskog istoka. Stoga se studenti na početku studija odlučuju na koji će od ponuđenih smjerova staviti težište. S obzirom na odabir težišta na preddiplomskoj razini studija povijesti i kulture Bliskog istoka student može odlučiti nastaviti se baviti istraživanjem istog znanstvenog područja na diplomskoj razini. Diplomski studij turkologije na Sveučilištu u Berlinu obuhvaća osnovni studij (*njem.* Basisstudium) koji uključuje module u kojima se obrađuje lingvistička povijest turskog jezika, teorija i metodika islamske znanosti ili fonetika, morfologija i sintaksa jednog mongolskog ili tunguskog jezika, specijalizacijski studij (*njem.* Schwerpunktstudium) koji uključuje module vezane za jedinstvo i raznolikost turkijskih jezika i naroda, tursku književnost, povijest odnosa između Irana i Turana i osmanski jezik te fazu produblivanja znanja (*njem.* Vertiefungsphase) u kojoj studenti unutar modula *Turkologisches Forschungskolloquium „Aktuelle Fragen der Turkologie“* raspravljaju o aktualnim pitanjima vezanim za razna turkološka istraživanja poput rekonstrukcije prototurskog, povijesti ranih

⁵³ Vidi: <https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/turkologie/institut/Darstellung-der-Turkologie/index.html> (Zadnji pristup: 21.6.2022.)

Turaka, izražavanju rodova u jeziku koji nema oznake gramatičkog roda itd. Kurikulum na ovom diplomskom studiju turkologije nije se mijenjao od 2011. godine i jedini je valjani izvor na temelju kojeg je moguće objasniti položaj osmanskog jezika i književnosti te opisati sadržaje koji se obrađuju.

Prvi doticaj s osmanskim studentima ostvaruju u drugom semestru diplomskog studija na modulu turske književnosti. Osim modernom turskom književnošću studenti se bave i istraživanjem razvoja književnosti na području nekadašnjeg Osmanskog Carstva proučavajući razna književna djela, rodove i vrste poput kasida, gazela, mesneviya i epova napisanih na osmanskome jeziku (vidi Prilog 13.). U izravan doticaj s osmanskim jezikom studenti dolaze u trećem semestru. U ovom modulu uče osnove arapskog pisma i njegovu primjenu na osmansko-turski, a zatim i načine i mogućnosti razlikovanja modernog turskog od osmanskog prateći pritom razvoj osmanskog jezika od najranijih razdoblja preko klasičnog do razdoblja većeg utjecaja zapadnoeuropskih jezika i kulture na osmanski jezik i književnost (vidi Prilog 14.). Freie Universität Berlin jedno je od rijetkih sveučilišta na kojemu se toliko pozornosti pridaje osmanskome jeziku i književnosti.

3.2.12. Sveučilište Bamberg

Već spomenuto Sveučilište Bamberg na kojem se Katedra za turkologiju u okviru orijentalističkih studija profilirala 1984. godine zahvaljujući profesoru Klausu Kreiseru njeguje tradiciju bavljenja različitim znanstvenim područjima iz kruga bliskoistočnih znanosti, od arabistike preko povijesti islamske umjetnosti i kulture do judaistike i turkologije. Katedra za turkologiju Sveučilišta Bamberg više je usmjerena na proučavanje i podučavanje povijesti i kulture Osmanskog Carstva i Republike Turske nego samog jezika. Samostalna preddiplomska razina studija ne postoji, već se kolegiji turskog jezika uključuju u plan i program preddiplomskog studija „Islamski Orijent“ na istom sveučilištu.⁵⁴ Isključivo turkološki moduli izvode se tek na diplomskom studiju, a o tome svjedoči i modularni priručnik iz 2019. godine. Među bitnim modulima na diplomskom studiju turkologije na Fakultetu za humanističke i kulturne znanosti u Bambergu koji obuhvaćaju osmanski jezik i književnost jesu *Fachwissenschaftliches Modul I, II, III* (hrv. Stručni modul I, II, III), unutar kojeg se proučavaju različite metode i teme vezane za povijest, kulturu, književnost, filozofiju, društvo i religiju u vrijeme Osmanskog Carstva i Republike Turske te modul *Sprachkompetenz*

⁵⁴ Vidi: <https://www.uni-bamberg.de/turkologie/> (Zadnji pristup: 21.6.2022.)

Osmanisch (hrv. Jezična kompetencija: osmanski jezik) na kojem se usvaja morfologija i sintaksa osmanskog jezika, ali i čitanje jednostavnih do srednje teških tekstova na osmansko-turskom (vidi Prilog 15.).

3.3. Sveučilišta i fakulteti u Austriji

Budući da njemačko govorno područje osim Njemačke obuhvaća i Austriju, bitno je prikazati stanje na austrijskim sveučilištima koje se tiče zastupljenosti modula i kolegija osmanskog jezika i književnosti. Jedino austrijsko sveučilište na kojem se u sklopu orijentalističkog instituta podučava osmanski jezik i književnost jest Sveučilište u Beču. Turkologija na Sveučilištu Beč posebno ističe svoje zanimanje za osmanski jezik, književnost i kulturu. Iako su se začeci turkologije nazirali već krajem 19. stoljeća, Katedra za osmansko-turske studije utemeljena je 20-ih godina 20. stoljeća. Velik dio nositelja katedre tijekom 20. stoljeća isticao je značaj osmanističke lingvistike i historiografije, a od 2019. godine uz društvenu, gospodarsku i kulturnu povijest Osmanskog Carstva ističe se i suvremena povijest te istraživanja vezana uz Republiku Tursku i turski jezik.⁵⁵ Katedra za turkologiju na ovom sveučilištu posebno ističe proučavanje osmanističke i turske historiografije i lingvistike u dosad još neistraženim i s ovim znanostima nepovezanim područjima poput ekološke i tehničke povijesti, povijesti turizma i digitalne humanistike. Iako su se osmanisti i turski povjesničari pretežito bavili isključivo izučavanjem gospodarske i društvene povijesti, bavljenje poviješću Osmanskog Carstva i Republike Turske iz perspektive ekopovijesti novost je koju donosi Katedra za turkologiju. Također se potiče istraživanje kulturne povijesti turizma u Osmanskom Carstvu i Republici Turskoj pri čemu je potrebno proučiti stare osmansko-turske i zapadnoeuropske dokumente u svrhu usporedbe i određivanja promjena i kontinuiteta tijekom duljeg vremenskog razdoblja kako bi se otkrila veza između razvoja turističkih područja i turističke prakse. U posljednje se vrijeme razvila i digitalna humanistika u okviru bečke turkologije tj. osmanistike kojom se uz računalno potpomognute programe nastoje digitalizirati i očuvati osmanski rukopisi.⁵⁶

Unatoč tome što samostalan studij turkologije ne počinje već od preddiplomske razine, nego tek od diplomske, osmanski se jezik uspio etablirati kao alternativni obavezni modul na preddiplomskom studiju orijentalistike. Preddiplomski studij orijentalistike sastoji se od

⁵⁵ Vidi: <https://orientalistik.univie.ac.at/fachrichtungen/turkologie/fachgeschichte/> (Zadnji pristup 23.6.2022.)

⁵⁶ Vidi: <https://orientalistik.univie.ac.at/fachrichtungen/turkologie/> (Zadnji pristup: 23.6.2022.)

modula koji čine uvodnu fazu studija, obaveznih modula i alternativnih obaveznih modula među kojima studenti moraju odabrati jedan na kojem će biti težište njihovog preddiplomskog studija, a moguće je birati između modula vezanih za područja asirske filologije i orijentalističke arheologije, arabistike i islamskih znanosti te turkologije. U skupini alternativnih obaveznih modula s težištem na turkologiji uz module vezane za gramatiku, sintaksu, morfologiju i leksik turskog jezika, perzijski jezik, lingvistički i književni seminar, povijesno-kulturni seminar te društvo i kulturu moderne Turske uklopio se i modul osmanistike čiji je cilj podučiti studente osmanskim jezikom primjenom arapskog pisma, periodizaciji osmanskog jezika kao i razlikama naspram modernog turskog te sintaksi i stilistici osmanskog jezika seminarom i jezičnim vježbama „Osmanski I“ i „Osmanski II“ (vidi Prilog 16).

Nakon uspješno završenog studija orijentalistike s težištem na turkologiji nudi se mogućnost studiranja turkologije na diplomskoj razini. Studij je podijeljen u dvije skupine obaveznih modula te tri skupine izbornih modula. Dok prva skupina obaveznih modula obuhvaća područja povijesti, kulture i politike Osmanskog Carstva i Republike Turske, druga se odnosi na jezik, književnost i društvo. Obavezni moduli iz navedenih dviju skupina vezani za područje osmanistike jesu *Archive, Quellen und Forschungsansätze der internationalen Osmanistik* (hrv. Arhivi, izvori i istraživanja međunarodne osmanistike) koji studente priprema za pisanje diplomskog rada vodeći ih kroz tematiku i metodiku vezanu za osmanistiku te *Osmanisches Reich in Transformation: Vom Imperium zur Nation* (hrv. Osmansko Carstvo u tranziciji: od carstva do nacije) na kojem se stječu znanja o državi, društvu, politici, kulturi i gospodarstvu Osmanskog Carstva proučavajući dokumente na osmanskim jeziku ne samo u okviru osmanistike, već i ostalih znanstvenih disciplina poput povijesti, antropologije i sociologije (vidi Prilog 17.). Modul *Osmanische Literaturen* (hrv. Osmanske književnosti) alternativni je obavezni modul umjesto kojeg je moguće izabrati modul *Moderne türkische Literatur und Gesellschaft* (hrv. Moderna turska književnost i društvo). Potonja dva književna modula pripadaju i jednoj od triju skupina izbornih modula. Student je pritom dužan izabrati jedan modul iz svake skupine. Među izborne module vezane za osmanski jezik i književnost uz *Osmanische Literaturen* valja istaknuti modul *Lektüre Primärquellen (Osmanisch/Türkisch)* (hrv. Lektira primarnih osmanskih/turskih izvora) koji studente podučava čitanju, interpretaciji i kritičkom pristupu kategorizaciji primarnih osmanskih i turskih izvora po različitim razdobljima i književnim vrstama (vidi Prilog 18.).

3.4. Sveučilišta i fakulteti u Švicarskoj

Na švicarskim se sveučilištima nastava osmanskog jezika i književnosti ne izvodi ni na jednom fakultetu. Kad je riječ o orijentalistici i podučavanju arapskog, perzijskog i turskog jezika, najznačajnija su sveučilišta u Baselu, Bernu i Zürichu na kojima se navedeni jezici usvajaju u okviru različitih modula i kolegija. Iako osmanski jezik i književnost na katedrama za bliskoistočne studije, islamske znanosti ili orijentalističku filologiju ne pronalazi svoje mjesto, moguće je jedino pretpostaviti kako bi se detaljnije bavljenje osmanskim jezikom i književnošću studentima moglo nuditi na doktorskom studiju ili na nekim institutima.

IV. SUVREMENA OSMANISTIČKA FILOLOGIJA – DRUŠTVA, INSTITUTI I ČASOPISI

Osmanistička se filologija kao znanstvena poddisciplina, uz sveučilišta i fakultete na kojima se podučava, razvija(la) i u nekoliko društava i centara. Ovdje će biti predstavljena društva s najdužim djelovanjem i najznačajnijim radom u vidu promicanja osmanističke filologije kao i časopisi koje ta društva izdaju.

4.1. Gesellschaft für Turkologie, Osmanistik und Türkeiforschung

Najznačajnije društvo na njemačkom govornom području koje se bavi proučavanjem osmanskog i turskog jezika, povijesti i društva jest *Gesellschaft für Turkologie, Osmanistik und Türkeiforschung e.V.* (hrv. Društvo za turkologiju, osmanistiku i istraživanja o Turskoj). Ovo su društvo 2011. godine osnovali profesori, turkolozi, osmanisti i povjesničari koji danas predaju na odsjecima za turkologiju, orijentalistiku i islamske znanosti na sveučilištima diljem zemalja njemačkog govornog područja. Među utemeljitelje društva ubrajaju se: prof. dr. Suraiya Faroqhi, umirovljena profesorica i osmanistica na Sveučilištu Ludwig-Maximilian u Münchenu; dr. Martin Greve, etnomuzikolog s Orijentalnog instituta Istanbul; prof. dr. Christoph Herzog, profesor na Odsjeku za turkologiju Sveučilišta Bamberg; dr. Astrid Menz, turkologinja i ravnateljica knjižnice na Institutu Asien-Afrika Sveučilišta u Hamburgu; prof. dr. Raoul Motika, turkolog, orijentalist i ravnatelj Orijentalnog instituta Istanbul do 2020. godine; prof. dr. Christoph K. Neumann, profesor povijesti i kulture Osmanskog Carstva i Republike Turske sa Sveučilišta Ludwig-Maximilian u Münchenu; doc. dr. Barbara Pusch, znanstvenica na Orijentalnom institutu Istanbul; prof. dr. Anke von Kügelgen, profesorica na Institutu za islamske znanosti i noviju orijentalističku filologiju Sveučilišta Bern; dr. Richard

Wittmann, ravnatelj Orijentalnog instituta Istanbul; i dr. Sara Nur Yıldız, povjesničarka i gostujuća profesorica na Sveučilištu Koç u Istanbulu.

Mnogi ovdje navedeni znanstvenici svojim su se radom istaknuli i na Orijentalnom institutu Istanbul koji se smjestio u istanbulskoj četvrti Cihangir. Posebnost ovog instituta jest produbljivanje akademske razmjene između turskih i njemačkih znanstvenika, a sâm institut nudi jedinstvenu mogućnost istraživanja osmanske, mediteranske i turske kulture, povijesti i društva na temelju brojnih zbirki rukopisa u arhivima, muzejima i galerijama.⁵⁷ Iako se sjedište instituta nalazi u Istanbulu, rad profesora i stručnjaka s njemačkog govornog područja te činjenica da institut djeluje pod Zakladom Max Weber koja financira rad njemačkih instituta humanističkih znanosti u inozemstvu dokazuju povezanost Njemačke i Turske njihovom međusobnom suradnjom u okviru ovog instituta. Područja istraživanja više se oslanjaju na povijesnu tematiku, a manje na onu lingvističku zbog čega je i interes za proučavanje osmanističke filologije malen. Međutim, Orijentalni institut Istanbul, kako navodi internetska stranica instituta, u jednom od mnogobrojnih projekata poklonio je pažnju istraživanju rukopisa u vrijeme Osmanskog Carstva te kasnije Republike Turske. U suradnji sa Sveučilištem Hamburg i njihovim Centrom za istraživanje rukopisa, o kojem će kasnije biti riječi, organizirale su se razne radionice s ciljem upoznavanja istanbulskih arhiva i knjižnica, instituta koji se bave proučavanjem rukopisa te novih kompjutorskih programa koji olakšavaju rad prilikom transkribiranja osmanskih dokumenata.⁵⁸

Spomenuto Društvo za turkologiju, osmanistiku i istraživanja o Turskoj okuplja znanstvenike koji se zanimaju za istraživanje filologije, povijesti, kulture i društva kako u suvremenoj Turskoj tako i za vrijeme Osmanskog Carstva, ali i za istraživanje etničkih skupina, središnje Azije i Kavkaza, njihovih jezika i kultura. Od 2014. godine spomenuto društvo svake dvije godine organizira tzv. Dan turkologa (*njem.* Turkologentag). Preteča Danu turkologa bila je Njemačka konferencija turkologa (*njem.* Deutsche Turkologenkonferenz) koja se u razdoblju između 1987. i 2005. godine održala ukupno šest puta. Od 2020. godine Društvo za turkologiju, osmanistiku i istraživanja o Turskoj objavljuje časopis *Diyâr*. Neki od objavljenih članaka koje je tematski moguće povezati s osmanskim jezikom i književnošću jesu: *Geschichte in Versen vermessen: Annäherung an persische historische Epen (šahnamas) aus dem 15.–16. Jahrhundert* (hrv. Određivanje povijesti stihovima: približavanje perzijskim povijesnim

⁵⁷ Vidi: <https://www.oiist.org/en/institut/> (Zadnji pristup: 4.7.2022.)

⁵⁸ Vidi: <https://www.oiist.org/en/manuskriptkultur-im-osmanischen-reich-und-der-republik-turkei/> (Zadnji pristup: 4.7.2022.)

epovima (šahnamama) iz 15. i 16. stoljeća)⁵⁹, *Muhammad Fuzuli's The Debate of Weed and Wine (Beng ü Bāde) Revisited: Towards a New Interpretation* (hrv. Analiza Muhammad Fuzulijeve „Rasprave o hašišu i vinu“ (Beng ü Bāde): u svrhu nove interpretacije), *Reading Matter in a Sufi Tekke: Book Lists of Bektashi Tekkes in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (hrv. Štiva u sufijskoj tekiji: popisi knjiga u beктаšijskim tekijama tijekom 19. i 20. stoljeća)⁶⁰ i *On the Appropriation of Lexicographic Methods of Kemālpaşazāde's (1468–1534) Glossary Dakāyīku l-ḥakāyīk* (hrv. O primjeni leksikografskih metoda na Kemalpaşazadeovom rječniku Dakāyīku l-ḥakāyīk)⁶¹.

4.2. Centre for the Study of Manuscript Cultures (CSMC)

Centar za istraživanje rukopisa u Hamburgu koji je s radom započeo 2012. godine stvorio je temelje za razvoj interdisciplinarne i međunarodne razmjene podataka s ciljem istraživanja rukopisa i razlika među njima. Centar se ne bavi samo prikupljanjem, dešifriranjem i profiliranjem dokumenata, već pokušava i prirodoslovnim te tehničkim metodama otkriti njihovo podrijetlo i materijale koji su se koristili za njihovo stvaranje te omogućiti siguran tranzit iz laboratorija u kojima se obavljaju analize do muzeja, galerija ili arhiva u kojima će dokumenti biti izloženi.⁶²

U svrhu promicanja rada centra i njegovih istraživanja objavljuje se časopis pod nazivom *manuscript cultures* koji sadrži kataloge izložbi i članke koji doprinose proučavanju rukopisa. Časopis nastoji sustavno prikazati ulogu koju pisani dokumenti imaju kako u drevnim tako i u modernim kulturama. Svaki je broj posvećen obradi i analizi jednog od brojnih rukopisa na Sveučilištu Hamburg ili pak načinu obrade istih te tehnologiji koja se primjenjuje prilikom njihove analize.⁶³ Tako je primjerice 9. broj časopisa posvećen hamburškoj zbirci osmanskih rukopisa. Riječ je o katalogu objavljenom povodom izložbe pod nazivom *Wunder der erschaffenen Dinge: Osmanische Manuskripte in Hamburger Sammlungen* (hrv. Čudo stvorenog: osmanski rukopisi u hamburškim zbirkama). Rukopisi koji su predstavljeni u ovom

⁵⁹ Vidi: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2020-1/diyar-jahrgang-1-2020-heft-1?page=1> (Zadnji pristup: 5.7.2022.)

⁶⁰ Vidi: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2020-2/diyar-jahrgang-1-2020-heft-2?page=1> (Zadnji pristup: 5.7.2022.)

⁶¹ Vidi: <https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2021-1/diyar-jahrgang-2-2021-heft-1?page=1> (Zadnji pristup: 5.7.2022.)

⁶² Vidi: <https://www.csmc.uni-hamburg.de/about.html> (Zadnji pristup: 5.7.2022.)

⁶³ Vidi: <https://www.csmc.uni-hamburg.de/publications/mc.html> (Zadnji pristup: 5.7.2022.)

katalogu prikazuju različite dokumente, od fermana i deftera preko kanunnama, fetvi i medžmua do gramatika i rječnika osmanskog jezika.

4.3. Deutsche Morgenländische Gesellschaft

Vjerojatno najznačajnije društvo koje okuplja njemačke orijentaliste jest *Deutsche Morgenländische Gesellschaft* (hrv. Njemačko orijentalističko društvo). Društvo je osnovano 2. listopada 1845. godine na inicijativu arabista Heinricha Leberechta Fleischera sa Sveučilišta Leipzig. Ono se bavi proučavanjem različitih jezika i kultura Bliskog i Dalekog istoka, Oceanije i Afrike, a neke od znanstvenih disciplina koje obuhvaća jesu: egiptologija, semitistika, arabistika, starija orijentalistika, turkologija, mongolistika, sinologija, japanologija, afrikanistika itd. Društvo je nakratko prestalo s radom zbog toga što je sovjetska vlast koja je tada upravljala jednom od četiriju okupacijskih zona u Njemačkoj zabranila rad privatnih znanstvenih društava. Zahvaljujući intervenciji i odobrenju francuske vojne uprave Društvo je ponovno uspostavljeno 4. lipnja 1948. u Mainzu. Od 2006. godine sjedište Društva nalazi se u Halleu.⁶⁴ Njemačko orijentalističko društvo objavljuje časopis pod nazivom *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* (hrv. Časopis Njemačkog orijentalističkog društva), a uz njega i seriju monografija *Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes* (hrv. Članci za istraživanje Orijenta) u kojoj razni autori predstavljaju svoja istraživanja o jeziku, kulturi i povijesti naroda starog i novog vijeka. Jedan od značajnijih članaka u Časopisu Njemačkog orijentalnog društva koji govori o osmanskome jeziku jest gore navedeni članak *Zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen* (hrv. O gramatici osmansko-turskog) autora Carla Brockelmana iz 1916. godine.

Njemačko orijentalističko društvo kao i gore navedeno Društvo za turkologiju, osmanistiku i istraživanja o Turskoj svake tri godine organizira posebno događanje na kojem znanstvenici održavaju predavanja na neku od tema koje se tiču znanstvenih disciplina kojima se bave u okviru orijentalistike. Riječ je o tzv. *Deutsche Orientalistentage* (hrv. Njemački dani orijentalista). Prvi Dani orijentalista održani su 1921. godine u Leipzigu, a do današnjeg ih je dana bilo ukupno 34.⁶⁵

⁶⁴ Vidi: https://www.dmg-web.de/page/zielsetzung_de (Zadnji pristup: 7.7.2022.)

⁶⁵ Vidi: https://www.dmg-web.de/page/dot_de (Zadnji pristup: 8.7.2022.)

4.4. Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes

U svrhu znanstvenog proučavanja Orijenta na austrijskim sveučilištima i akademijama već se 1887. godine počeo objavljivati časopis *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* (hrv. Bečki časopis za istraživanje Orijenta). Izdavači prvog broja bili su profesori indologije, islamskih znanosti, semitistike, indogermanistike i egiptologije, a od 1924. godine časopis objavljuje Institut za orijentalistiku Sveučilišta u Beču u vlastitom izdanju. Iako je prvi broj časopisa objavljen 40 godina nakon izdanja prvog broja časopisa *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, ipak se časopis *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* smatra najstarijim stručnim časopisom u području orijentalistike zbog toga što se od svog prvog izdanja neprekinuto tiskao u godinama koje su uslijedile dok se *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* kratkotrajnim prestankom rada Društva u periodu od nekoliko godina nije objavljivao.⁶⁶ U ovom se časopisu i njegovim mnogobrojnim izdanjima nalaze članci koji se tiču tematike različitih grana orijentalistike, od starije orijentalistike i asirologije preko iranistike, arabistike i islamskih znanosti do turkologije.

Unatoč tome što se u većini članaka vezanih za područje turkologije obrađuju teme o nastanku i razvoju turskog jezika, turskoj povijesti i kulturi, pisali su se i članci koji se tiču osmanistike. Tako primjerice Friedrich v. Kraelitz-Greifenhorst posebnu pozornost posvećuje filološkim istraživanjima u članku *Parlamentarische und verfassungsrechtliche Ausdrücke im Osmanisch-Türkischen* (hrv. Parlamentarni i ustavno-pravni izrazi u osmansko-turskom) izdanom 1910. godine. Nadalje, u vrijeme kad je urednik časopisa bio cijenjeni iranist i turkolog/osmanist Herbert Duda, autor Paul Wittek napisao je niz članaka koji su se objavljivali u više brojeva časopisa, a svi su bili ujedinjeni pod naslovom *Zu einigen früh-osmanischen Urkunden* (hrv. O pojedinim ranoosmanskim dokumentima). U području osmanske književnosti posebno se istaknuo Herbert Jansky sa svojim člankom *Der Bektaşi-Dichter Edip Harabi* (hrv. Bektašijski pjesnik Edip Harabi) na temu procvata bektašijske poezije 19. stoljeća. Jansky se u svojim člancima osim osmanskom književnošću bavio i pitanjem položaja te važnosti osmanskog jezika, a to je pokazao u članku *War das Hochosmanische eine archaisierende Sprache?* (hrv. Je li standardni osmanski bio arhaičan jezik?). Temu osmanske povijesti i kulture u svoje su članke uvrstili: Richard F. Kreutel u članku *Ein zeitgenössischer*

⁶⁶ Usp. Selz, Gebhard J. et al., „Der ganze Orient: Zur Geschichte der orientalistischen Fächer am Beispiel einer internationalen orientalistischen Zeitschrift: Die Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM)“, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 100, 2010., str. 9-10.

türkischer Plan zur zweiten Belagerung Wiens (hrv. Suvremeni turski plan druge opsade Beča) te A.C. Schaendlinger u članku *Die Probleme der Redaktionen der Chronik des Ibrahim Pecevi (Pecuylu)* (hrv. Problemi u uredništvu kronike Ibrahima Pecevija). Nakon što je Andreas Tietze preuzeo mjesto glavnog urednika časopisa, tematika koja se obrađivala u člancima bila je uvelike orijentirana prema proučavanju društvene i gospodarske povijesti Osmanskog Carstva pri čemu se posebno isticalo intenzivno istraživanje osmanskih arhiva i osmanskih *deftera*. Osim autora s njemačkog govornog područja za časopis su na temu osmanskog jezika, književnosti i povijesti pisali i strani turkolozi kao npr. Irene Beldiceanu-Steinherr u *Les Bektaši à la lumière des recensements ottomans (XVe-XVIe siècles)*, Edith G. Ambros u *The Leta'if of Faqiri, Ottoman Poet of the 16th Century* i İsmail Erünsal u *The editing of Divan Poetry: How successful has it been?*

V. ZAKLJUČAK

Razvoj osmanističke filologije i historiografije od početaka je bio uvjetovan odnosima zemalja njemačkog govornog područja i Osmanskog Carstva. Na taj se način i među jezikoslovcima počeo javljati interes za proučavanjem do tada im nepoznatog osmansko-turskog jezika i književnosti kao i potreba za shvaćanjem fonetskih, fonoloških i morfosintaktičkih obilježja jezika čiju strukturu i vokabular grade arapski, perzijski i turski jezik.

Primjer rada osmanista-filologa s njemačkog govornog područja pokazao je kako je proučavanje strukture osmanskog jezika neraskidivo vezano za analizu osmanskih dokumenata, odnosno područje historiografije. Stoga se u opusu mnogih ovdje navedenih turkologa i osmanista mogu pronaći radovi u kojima su upravo takvi dokumenti u središtu pozornosti. Unatoč tome što su unutar samih dokumenata pokušali objasniti neke karakteristike osmanskog jezika, ipak su veći dio svojih radova posvetili opisivanju povijesnih događaja vezanih uz dokument koji proučavaju zbog čega bi se rad takvih osmanista-filologa zapravo pretežno trebao smatrati historiografskim. U takvim je slučajevima nekada teško prosuditi u kolikoj su se mjeri osmanisti-filolozi zaista posvetili proučavanju jezika, a u kolikoj su mjeri više vremena provodili u povijesnoj analizi dokumenata.

Ipak je među njima bilo pojedinaca koji su se izvan povijesnog konteksta osmanskih dokumenata više posvetili istraživanju samoga jezika. Moguće je utvrditi razliku između njemačkih i austrijskih osmanista s obzirom na njihov doprinos razvoju osmanističke filologije na njemačkom govornom području. Činjenica da su počeci bavljenja osmanskim jezikom i književnošću u okviru institucija vidljivi u Austriji te da se stoljećima nastojalo kontinuirano stavljati naglasak na orijentaciju Katedre turkologije na bečkom sveučilištu prema osmanistici svjedoči tome da je osmanistička filologija bila cijenjena disciplina u Austriji. Razlog tomu je najvjerojatnije bliski kontakt koji se razvio između Osmanskog Carstva i Habsburške Monarhije još za vrijeme osmanskih osvajanja Rumelije. Unatoč tome, centar osmanističkih istraživanja u Austriji je do danas ostao samo grad Beč dok Njemačka broji nekoliko gradova u kojima su se pojedinci nastavili baviti osmanskim jezikom i književnošću, ponajviše u akademskim krugovima te raznim jezičnim institutima i društvima. Pregledavajući biografije ovdje navedenih značajnih osmanista s njemačkog govornog područja, moguće je utvrditi kako je njihov kontinuirani rad s osmanskim jezikom i književnošću neraskidivo vezan za rad na sveučilištima. Neka su istaknuta imena u krugovima njemačkih i austrijskih osmanista

zauzimala i mjesto predstojnika katedri za turkologiju, arabistiku ili islamske znanosti u okviru kojih su se predavali kolegiji osmanskog jezika i književnosti.

Nastojeći pokazati značaj koji osmanistička filologija ima u usporedbi sa zastupljenijom historiografijom, bilo je bitno napraviti sustavni pregled svih sveučilišta i fakulteta u Njemačkoj i Austriji na kojima se održavaju kolegiji osmanskog jezika i književnosti. Na taj se način može stvoriti predodžba o tome koji dijelovi njemačkog govornog područja pridaju veći ili manji značaj tom lingvističkom području te svrstavaju li osmanističku filologiju u kategoriju modula, kolegija ili izbornog kolegija kako na katedri turkologije u sklopu koje se najčešće izvode kolegiji osmanskog jezika i književnosti tako i na katedrama drugih orijentalističkih jezika i znanosti. Švicarska se sveučilišta pritom ne ističu svojim angažmanom u promicanju proučavanja i podučavanja osmanskog jezika, već više naglašavaju bavljenje arapskim, perzijskim ili turskim jezikom te islamskim znanostima. Pregledom sveučilišta i fakulteta na kojima djeluju katedre koje izvode module ili kolegije osmanskog jezika i književnosti pokazalo se kako sveučilišta na njemačkom govornom području uspijevaju osmanski jezik i književnost integrirati u nastavu na odsjecima za koje se možda ne bi očekivalo izvođenje osmanskog jezika i književnosti u okviru tih katedri, a ovdje se misli na katedre arabistike i islamskih znanosti. Od takve se pretpostavke ovdje polazi zbog toga što stanje na katedrama djelomično uspoređujemo i sa stanjem na katedrama u Hrvatskoj i okolnim zemljama pokušavajući uvidjeti njihove razlike kad je riječ o održavanju modula ili kolegija osmanskog jezika i književnosti. Dok se na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kolegij osmanskog jezika i književnosti podučava na Katedri za turkologiju, a na filozofskim fakultetima u Sarajevu i Beogradu na Odsjeku za orijentalnu filologiju, sveučilišta u Njemačkoj te bečko sveučilište pokazali su kako se osmanski jezik i književnost ne moraju nužno vezati za područje turkologije i orijentalistike, već da se mogu makar kao izborni kolegiji izvoditi i na drugim odsjecima. Na taj se način studentima pruža mogućnost izučavanja osmanskog jezika koji je neosporivo uključen u gotovo sva znanstvena područja koja se bave istraživanjem orijentalnih jezika i islamske kulture.

Rad različitih instituta i društava pokazao je kako je i u takvim istraživačkim centrima moguće promicati osmanističku filologiju zahvaljujući prvenstveno znanstvenicima, ali i institucionalnim glasilima u kojima su znanstveni radovi osmanista i turkologa prepoznati diljem njemačkog govornog područja, a i šire. Osim što mnogim osmanistima i turkolozima predstavljaju platformu za objavljivanje znanstvenih radova koji obrađuju, teme dosada neistraženih područja osmanskog jezika i književnosti čine i odličan izvor mladim

generacijama za produbljivanje već stečenog znanja na sveučilištima te prilikom da se i sami okušaju u istraživanju dijelova ove poddiscipline koji vrlo rijetko ulaze u standardni kurikulum.

Naposljetku, u povijesnom pregledu i trenutnom stanju na sveučilištima i fakultetima može se primijetiti postupno smanjivanje zastupljenosti osmanističke filologije u zemljama njemačkog govornog područja. Unatoč tome aktivnosti znanstvenika i profesora na sveučilištima i u istraživačkim centrima danas, ponajviše objavljivanjem znanstvenih radova, podučavanjem na fakultetima ili pak organiziranjem različitih konferencija koje nastavljaju trud i rad osmanista i turkologa, pokazuju da će se osmanistika nastaviti razvijati prilagođavajući se novim uvjetima i razvojnim smjerovima na znanstvenim i visookoobrazovnim institucijama u okviru kojih djeluje.

VI. PRILOZI

Prilog 1. O osmanskom/turskom kao obaveznom izbornom kolegiju tj. drugom stranom jeziku na Katedri za islamske studije Sveučilišta Goethe u Frankfurtu na Majni

BA Ist 12-A	ZWEITE FACHSPRACHE TÜRKISCH/OSMANISCH		Sprach-/Wahlpflichtmodul 10 CP					
<p>Lernziele:</p> <ul style="list-style-type: none"> Erlernen der türkischen Sprache in lateinischer und arabischer Schrift <p>Kompetenzen:</p> <ul style="list-style-type: none"> Erwerb grammatikalischer, morphologischer und phonologischer Kenntnisse der türkischen Sprache in lateinischer und arabischer Schrift Befähigung zur Erschließung osmanischen Quellenmaterials mit besonderer Berücksichtigung der Disziplinen der Islamischen Theologie <p>Inhalte:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>K Türkisch/Osmanisch</i> <i>T zu Türkisch/Osmanisch</i> <p>Hinweise: Grundsätzlich ist das Modul als Sprach-/Wahlpflichtmodul von allen Studierenden des BA-Studiengangs Islamische Studien, die dieses Modul auswählen, zu belegen. Zu Beginn des Semesters ist ein Einstufungstest für alle interessierten Studierenden vorgesehen. Studierende, die nachweislich der türkischen Sprache in arabischer Schrift auf gefordertem Niveau mächtig sind, können in Absprache mit dem Modulbeauftragten von dem ganzen Modul freigestellt werden. Im Falle der Freistellung vom Sprach-/Wahlpflichtmodul BA Ist 12-A Türkisch/Osmanisch sollen Studierende das andere Sprach-/Wahlpflichtmodul BA Ist 12-B Persisch oder in Absprache mit den diese Sprache anbietenden Einrichtungen der Goethe-Universität eine zweite klassische Sprache (Hebräisch, Altgriechisch, Latein oder Urdu, Suaheli etc.) erlernen.</p> <p>Teilnahmevoraussetzungen: keine</p> <p>Studiennachweise:</p> <ul style="list-style-type: none"> Teilnahmenachweise in allen Lehrveranstaltungen Leistungsnachweis im Tutorium <p>Angebotsturnus: jedes Semester</p> <p>Dauer: 1 Semester</p> <p>Verwendbarkeit für Studiengänge: BA Ist</p> <p>Semester: 5. oder 6. Semester – abwechselnd mit der Schwerpunktbildung</p> <p>Modulbeauftragte/r: Sofern im aktuellen Vorlesungsverzeichnis nicht namentlich ausgewiesen, dann Fachvertreter/innen der Islamischen Studien</p> <p>Modulprüfung: Klausur im Anschluss an den Kurs</p>								
Modulteil	LV-Form	SWS	Semester / CP					
			1	2	3	4	5	6
Türkisch/Osmanisch	K	6					6	
Tutorium zu Türkisch/Osmanisch	T	2					2	
Modulabschlussprüfung	Klausur						2	

MA Ist 1-2	<i>FACHSPRACHEN (ZWEITE STUDIEN- RELEVANTE FREMDSPRACHE)</i>	Sprach-/ Pflichtmodul 10 CP
-------------------	--	--

Lernziele des Moduls:

- Vertiefung der Sprachkenntnisse in einer zweiten studienrelevanten Fachsprache außer Arabisch

Lernziele der Modulgruppe MA Ist 1-1 – MA Ist 1-2:

Vertiefte Kenntnisse der klassischen arabischen Sprache sowie einer weiteren studienrelevanten Fremdsprache in Wort und Schrift

Kompetenzen des Moduls:

Beherrschung einer zweiten studienrelevanten Fremdsprache in Wort und Schrift.

Kompetenzen der Modulgruppe MA Ist 1-1 – MA Ist 1-2:

Vertiefung phonologischer, morphologischer und syntaktischer Kenntnisse der klassischen arabischen Sprache sowie einer weiteren studienrelevanten Fremdsprache.

Befähigung zur Erschließung von fremdsprachigem Quellenmaterial mit besonderer Berücksichtigung der traditionellen islamischen Wissenschaftsdisziplinen sowie anderer wissenschaftlicher Textgattungen

Inhalte des Moduls:

- *Sprachkurs(e) in jeweiliger Fremdsprache*

Hinweise:

Das Modul MA Ist 1-2 wird entweder durch einen 8-stündigen Sprachkurs während eines Semester oder durch einen zweisemestrigen Sprachkurs mit je 4 SWS abgedeckt, je nach Lehrangebot in der jeweiligen Fremdsprache. Als weitere Fachsprachen gelten bspw. Hebräisch, Altgriechisch, Latein oder Persisch, Osmanisch, Türkisch, Bahasa etc. Die Auswahl der zweiten studienrelevanten Fremdsprache ist in Absprache mit dem Modulbeauftragten zu treffen.

Teilnahmevoraussetzungen:

Studiennachweise:

- Leistungsnachweis im jeweiligen Sprachkurs

Angebotsturnus: je nach Angebot

Dauer: 1 Semester oder 2 Semester

Verwendbarkeit für Studiengänge: MA Ist

Semester: 1. Semester und ggf. 2. Semester

Modulbeauftragte/r: Sofern im aktuellen Vorlesungsverzeichnis nicht namentlich ausgewiesen, Fachvertreter / innen der Islamischen Studien

Modulprüfung: Eine Klausur im Anschluss an den/die Kurs(e)

Modulteil	LV-Form	SWS	Semester / CP			
			1	2	3	4
Aufbaukurs zweite studien- relevante Fremdsprache	K	8	4	4		
Modulprüfung	Klausur			2		
<i>oder:</i>						
Aufbaukurs zweite studien- relevante Fremdsprache	K	8	8			
Modulprüfung	Klausur		2			

Prilog 2. Kurikulum Odsjeka *Türkeistudien* na dvopredmetnoj preddiplomskoj razini studija na Sveučilištu Duisburg-Essen

Studienplan für das Studienfach Türkeistudien im Zwei-Fach-Bachelor-Studiengang¹

Modul	Credits pro Modul	Fach-Semester	Lehrveranstaltungen (LV)	Credits pro LV	Pflicht (P)	Wahlpflicht (WP)	Veranstaltungsart	Semesterwochenstunden (SWS)	Kategorie	Zulassungsvoraussetzungen	(Modul)-Prüfung	Anzahl der Prüfungen je Modul	
Sprachpraxis	5	1	Integrierter Sprachkurs I*	2	X		ÜB	2	Grundlagen		Klausur	1	
		2	Integrierter Sprachkurs II	3	X		ÜB	2	Grundlagen				
Linguistik I	9	1	Einführung in die Linguistik	3	X		VO	2	Grundlagen		Klausur	1	
		1	Sprachanalyse*	3	X		SE	2	Grundlagen				
		2	Morphologie	3		X		SE	2	Grundlagen			
			Syntax	3		X		SE	2	Grundlagen			
Literatur- u. Kulturwissenschaft I	9	1	Einführung in die Kulturen des Osmanischen Reiches und der Türkei*	3	X		VO	2	Grundlagen		Klausur	1	
		1	Einführung in die Geschichte des Osmanischen Reiches und der Türkei*	3	X		VO	2	Grundlagen				
		2	Einführung in die türkischsprachige Literatur	3	X		VO	2	Grundlagen				
		3	Mündliche Kommunikation	4		X		ÜB	2	Aufbau			
Linguistik II	7	3	Wissenschaftliche Texte	4		X	SE	2	Aufbau	Modulprüfung Linguistik I	Mündliche Prüfung	1	
		4	Textproduktion*	3	X		ÜB	2	Aufbau				
Literatur- u. Kulturwissenschaft II	10	2	Ansätze und Inhalte der Literaturwissenschaft*	3	X		SE	2	Aufbau		Hausarbeit	1	
		3	Textanalyse u. Interpretation*	3	X		SE	2	Aufbau	Modulprüfung Literatur- u. Kulturwissenschaft I			
		3	Zeitgenössische Literatur	4	X		SE	2	Aufbau				

Modul	Credits pro Modul	Fachsemester	Lehrveranstaltungen (LV)	Credits pro LV	Pflicht (P)	Wahlpflicht (WP)	Veranstaltungsart	Semesterwochenstunden (SWS)	Kategorie	Zulassungsvoraussetzungen	(Modul)-Prüfung	Anzahl der Prüfungen je Modul
Linguistik III	11	4	Spracherwerb*	4	X		SE	2	Vertiefung	Modulprüfung Linguistik I	Hausarbeit	1
		4	Textlinguistik	4	X		SE	2	Vertiefung			
		5	Übersetzungswissenschaft und -praxis*	3	X		SE	2	Vertiefung			
		4	Transnationale Literatur*	3	X		SE	2	Vertiefung			
		5	Türkei und Europa*	3	X		SE	2	Vertiefung			
Literatur- und Kulturwissenschaft III	12	5	Diversität: Ethnie, Religion, Geschlecht, Klasse	3	X		SE	2	Vertiefung	Modulprüfung Literatur- u. Kulturwissenschaft I	Hausarbeit	1
		5	Literatur und Medien*	3	X		SE	2	Vertiefung			
		5	Ringvorlesung Mehrsprachigkeit	3	X		VO	2	Aufbau			
		6	Mehrsprachigkeit	3	X		SE	2	Vertiefung			
		6	Osmanisch Einführung*	4		X	ÜB	4	Grundlagen			
Mehrsprachigkeit ¹	10	6	Arabisch Einführung*	4		X	ÜB	4	Grundlagen	Modulprüfungen Linguistik I und Literatur- u. Kulturwissenschaft I	Hausarbeit	1
		6	Griechisch Einführung*	4		X	ÜB	4	Grundlagen			
		6	Kurdisch Einführung*	4		X	ÜB	4	Grundlagen			
		6	Armenisch Einführung*	4		X	ÜB	4	Grundlagen			
		6	Wissenschaftliches Forschen und Schreiben*	2	X		ÜB	2	Vertiefung			
Forschungsmethoden	2	6								(keine)		
Bachelor-Arbeit ²	12	6										
Summe Credits	75											

¹ Die Lehrveranstaltungen des Studiengangs finden in türkischer Sprache statt. Ausnahmen davon sind folgende: Die Lehrveranstaltungen „Türkei und Europa“ und „Ringvorlesung Mehrsprachigkeit“ finden auf Deutsch statt. Die Lehrveranstaltungen „Transnationale Literatur“ und „Ansätze und Inhalte der Literaturwissenschaft“ werden je nach Schwerpunktsetzung in dem gegebenen Seminar auf Türkisch oder Deutsch angeboten. Die fünf Sprachkurse im Modul „Mehrsprachigkeit“ werden in den entsprechenden Sprachen angeboten.

¹ Die Sprachkurse werden mindestens einmal im Jahr angeboten.

² Die Bachelor-Arbeit wird in einem der kombinierten Fächer geschrieben. Die hier vergebenen 12 Cr. fließen nicht in die "Summe Credits" mit ein.

* Diese Lehrveranstaltung ist mit einer Studienleistung belegt. Näheres siehe Modulhandbuch.

Anlage 1											
Studienplan für das Studienfach <i>Türkeistudien</i> im Zwei-Fach-Masterstudiengang ¹											
Modulecode	Modulbezeichnung	Pflicht/Wahlpflicht (P/WP) (bezogen auf das Modul)	ECTS pro Modul	Fachsemester	Titel der Lehrveranstaltungen im Modul	Pflicht/Wahlpflicht (P/WP) (bezogen auf die Lehrveranstaltung innerhalb des Moduls)	Veranstaltungsart	SWS pro Lehrveranstaltung	Teilnahmevoraussetzung zur Prüfung	Modulabschluss	
										Studienleistung	Prüfungsleistung
	Türkeiforschung: Ansätze und Methoden (P)		6	1	Türkeiforschung aus der Perspektive verschiedener Disziplinen	(P)	Vorlesung	2	keine	keine	Hausarbeit
				1	Übung Forschungsmethoden	(P)	Übung	2			
	Kultur- und Geschlechterforschung (P)		10	1	Cultural Studies*	(P)	Seminar	2	keine	keine	Mdl. Posterpräsentation mit schriftl. Ausarbeitung
				1	Geschlechterforschung*	(P)	Seminar	2			

Gesellschafts- forschung	(P)	10	2	Staat und Gesell- schaft	(P)	Seminar	2	keine	Siehe Modul- hand- buch	Klausur
			2	Zeitgeschichte*	(WP)	Seminar	2			
			ODER							
			2	Sozialer Wandel*	(WP)	Seminar	2			
			2	Osmanisch I oder II*	(WP)	Übung	4			
			ODER							
			2	Arabisch I oder II*	(WP)	Übung	4			
			ODER							
			2	Griechisch I oder II*	(WP)	Übung	4			
			ODER							
Sprachen **	(P)	4	2	Kurdisch I oder II*	(WP)	Übung	4	keine	Siehe Modul- hand- buch	(ohne)
			ODER							
			2	Armenisch I oder II*	(WP)	Übung	4			
			ODER							
			3	Kulturelle und sprachliche As- pekte der Kommu- nikation	(WP)	Seminar	2			
			ODER							
			3	Semantik und kon- trastive Pragmatik	(WP)	Seminar	2			
			ODER							
			3	Semantik und kon- trastive Pragmatik	(WP)	Seminar	2			
			ODER							
Linguistik	(P)	4	3	Semantik und kon- trastive Pragmatik	(WP)	Seminar	2	keine	keine	Klausur
			3	Semantik und kon- trastive Pragmatik	(WP)	Seminar	2			

Interdisziplinäre Tür- keistudien	11	3	Migration und Mo- bilität	(P)	Seminar	2	Modul I	Siehe Modul- hand- buch	Hausar- beit
				(WP)	Blended Learning	2			
				ODER					
				(WP)	Blended Learning	2			
Masterarbeit ***	30	4	Masterarbeit	(P)	Kolloquium	1	Erfolgreich abge- schlossene Mo- dule I, II, III und V	Master- arbeit	

* Diese Lehrveranstaltung ist mit einer Studienleistung belegt. Sie wird nach Form und Umfang im Modulhandbuch beschrieben.

** Die Sprachkurse im Modul IV werden mindestens einmal im Jahr angeboten.

*** Die Masterarbeit wird in einem der beiden Studienfächer angefertigt.

Modulstrukturplan für das Hauptfach

FS	Module AAI	Sprache	Fachmodule
1.	Einführung in wissenschaftliche Grundbegriffe [AAI] Vorlesung A (1 SWS/2 LP) Vorlesung B (1 SWS/2 LP) Vorlesung C (1 SWS/2 LP) <i>Pflichtmodul</i>	Einführung in die türkische Sprache [VO-E3] Sprachlehreveranstaltung A (6 SWS/9 LP) Sprachlehreveranstaltung B (6 SWS/9 LP) <i>Pflichtmodul</i>	Einführung in die Grundlagen der Turkologie [VO-E7] Grundlagenseminar (2 SWS/4 LP) Fachkolloquium (2 SWS/2 LP) <i>Pflichtmodul</i>
		Vertiefung der türkischen Sprache [VO-A3] Sprachlehreveranstaltung A (4 SWS/6 LP) Sprachlehreveranstaltung B (4 SWS/6 LP) <i>Pflichtmodul</i>	Geschichte und Kulturen der turksprachigen Welt [VO-A6] Grundlagenseminar A (2 SWS/4 LP) Grundlagenseminar B (2 SWS/4 LP) <i>Pflichtmodul</i>
2.			Einführung in das wissenschaftliche Arbeiten [VO-A10] Übung A (2 SWS/3 LP) Übung B (2 SWS/3 LP) <i>Pflichtmodul</i>
3.			Religionen [VO-V15] BA-Seminar (2 SWS/5 LP) Hausarbeit (4 LP) <i>Pflichtmodul</i>
4.			
5.		Vertiefende Übungen Türkisch [VO-V4] Sprachlehreveranstaltung A (2 SWS/3 LP) Sprachlehreveranstaltung B (2 SWS/3 LP) <i>Pflichtmodul</i>	Geschichte und Gegenwart der Türkei [VO-V14] BA-Seminar A (2 SWS/5 LP) BA-Seminar B (2 SWS/5 LP) Hausarbeit (4 LP) <i>Pflichtmodul</i>
6.		Einführung in die zweite Schwerpunktsprache (Turksprache) [VO-V8] Sprachlehreveranstaltung A (2 SWS/4 LP) Sprachlehreveranstaltung B (2 SWS/4 LP) <i>Pflichtmodul</i>	
7.-8.		Studium/Praktikum in der Zielregion (30 LP) Selbststudium: kleine schriftliche Arbeit [VO-V18] (frühestens im fünften, spätestens im siebten Semester, 4 LP)	Abschlussmodul [VO-V19] BA-Arbeit (11 LP) Kolloquium (1 SWS/1 LP) <i>Pflichtmodul</i>

Keine amtliche Fassung. Die rechtlich verbindliche Neufassung der fachspezifischen Bestimmungen für den Int. BA GSuK des Vorderen Orients vom 9. Juli 2014 finden Sie hier:

<https://www.aai.uni-hamburg.de/studium/studienbuero/fsb.html>

Studienstruktur Masterstudiengang Geschichte, Sprachen und Kulturen des Vorderen Orients					Freier Wahlbereich	
Semester	Fachmodule	Profil II <i>Islamwissenschaft</i>	Profil III <i>Turkologie</i>	Fachpraxis und Sprachpraxis	Fachspezifischer Wahlbereich	
1. bis 3.	<p><i>Profil I Iranistik</i></p> <p>Modul I (IRA 1) Sprache und Kulturgeschichte</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p> <p>Modul II (IRA 2) Modul Geschichte und Gegenwart</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p>	<p>Modul I (ISL 1) Geschichte und Quellenkunde I</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p> <p>Modul II (ISL 2) Geschichte und Quellenkunde II</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p>	<p>Modul I (TUR 1) Osmanische Geschichte und Quellenkunde</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p> <p>Modul II (TUR 2) Politik und Gesellschaft</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 6 LP Seminar B: 2 SWS / 6 LP Hausarbeit: 4 LP</p>	<p>Modul III (IRA 3 / ISL 3 / TUR 3) Fachsprache und Sprachpraxis</p> <p>Übung A 2 SWS / 4 LP</p> <p>Übung B 2 SWS / 4 LP</p>	30 LP	8 LP
4.	<p>Querschnittsmodul: Forschungsansätze der Internationalen Orientalistik (IIT)</p> <p>Seminar A: 2 SWS / 4 LP Seminar B: 2 SWS / 4 LP Hausarbeit: 4 LP</p>					
	<p>Abschlussmodul (AVO) 30 LP:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kolloquium = 1 LP • Masterarbeit = 25 LP • Mündliche Prüfung (Verteidigung der Masterarbeit) = 4 LP 					

Prilog 5. Kolegij *Überblick zu Themen der Turkologie/Osmanistik* u tabelarnom prikazu prvog semestra na preddiplomskom studiju povijesti, jezika i kultura Bliskog i Srednjeg istoka na Sveučilištu Maximilian-Ludwig u Münchenu

Semester*	Module					Lehrveranstaltungen					Modulprüfungen / Modulteilprüfungen							
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
	Zulassungsvoraussetzung	Pflicht (P) / Wahlpflicht (WP)	Kurzbezeichnung des Moduls bzw. der Lehrveranstaltung	Bezeichnung des Moduls	angeboten im	Zulassungsvoraussetzung	Bezeichnung der Lehrveranstaltung	Unterrichtsform	SWS	Zulassungsvoraussetzung	Prüfungsart*	Prüfungsform	Prüfungsdauer	Bestanden/ bzw. bestanden	Notengewicht	Wiederholbarkeit	ECTS-Punkte*	
6 Bachelorstudiengang Naher und Mittlerer Osten (Bachelor of Arts, B.A.)																		
1. Fachsemester																		
(1.)	keine	P	P 1	Gesamtschau I	WS	keine				keine	MP	Klausur	90 Minuten	bestanden/ nicht bestanden		beliebig	12	
		P	P 1.1		WS	keine	Der Islam aus allgemein-historischer, kulturhistorischer und religionswissenschaftlicher Sicht	Vorlesung	2								(3)	
		P	P 1.2		WS	keine	Überblick zu Themen der Turkologie/ Osmanistik	Vorlesung	2								(3)	
		P	P 1.3		WS	keine	Einführung in die Iranistik	Vorlesung	2								(3)	
		P	P 1.4		WS	keine	Das talmudische Judentum im Überblick	Vorlesung	2								(3)	
Aus den Wahlpflichtmodulen WP 1 bis WP 4 ist ein Wahlpflichtmodul zu wählen.																		
	keine	WP	WP 1 / I	Einführung in die arabische Sprache	WS													
(1.)		P	WP 1.1		WS	keine	Arabisch I	Übung	6	regelmäßige Teilnahme an WP 1.1	MTP	Klausur	60 Minuten	Benotung		beliebig	6	
	keine	WP	WP 2 / I	Einführung in die türkische Sprache	WS													
(1.)		P	WP 2.1		WS	keine	Türkisch I	Übung	6	regelmäßige Teilnahme an WP 2.1	MTP	Klausur	60 Minuten	Benotung		beliebig	6	
	keine	WP	WP 3 / I	Grundkurs Persisch	WS													
(1.)		P	WP 3.1		WS	keine	Persisch I	Übung	6	regelmäßige Teilnahme an WP 3.1	MTP	Klausur	60 Minuten	Benotung		beliebig	6	
	keine	WP	WP 4 / I	Einführung in die hebräische Sprache	WS													
(1.)		P	WP 4.1		WS	keine	Hebräisch I	Übung	6	regelmäßige Teilnahme an WP 4.1	MTP	Klausur	60 Minuten	Benotung		beliebig	6	

Prilog 6. Kollegij *Werkzeuge der Turkologie/Osmanistik* u tabelarnom prikazu trećeg semestra na preddiplomskom studiju povijesti, jezika i kultura Bliskog i Srednjeg istoka na Sveučilištu Maximilian-Ludwig u Münchenu

Semester		Module				Lehrveranstaltungen				Modulprüfungen / Moduleprüfungen							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Zulassungsvoraussetzung	Pflicht (P) / Wahlpflicht (WP)	Kurzbezeichnung des Moduls bzw. der Lehrveranstaltung	Bezeichnung des Moduls	angeboten im	Zulassungsvoraussetzung	Bezeichnung der Lehrveranstaltung	Unterrichtsform	SWS	Zulassungsvoraussetzung	Prüfungsart	Prüfungsform	Prüfungsdauer	Benotung bzw. bestanden/ nicht bestanden	Notengewicht	Wiederholbarkeit	ECTS-Punkte	
	P	WP 6.1		WS	keine	Werkzeuge der Turkologie/ Osmanistik	Übung	2	SWS							(4)	
	P	WP 6.2		WS	keine	Einführung in die wissenschaftliche Auseinandersetzung mit dem Fach Turkologie	Proseminar	2								(5)	
(3.)	WP	WP 7	Persische Welt Grundlagen	WS						regelmäßige Teilnahme an WP 7.1 und WP 7.2	MP	Proseminararbeit oder Essay	ca. 20.000 Zeichen oder ca. 20.000 Zeichen	Benotung	beliebig	9	
	P	WP 7.1		WS	keine	Werkzeuge der Iranistik	Übung	2								(4)	
	P	WP 7.2		WS	keine	Einführung in die wissenschaftliche Auseinandersetzung mit dem Fach Iranistik	Proseminar	2								(5)	
(3.)	WP	WP 8	Judentum im Nahen Osten Grundlagen	WS						regelmäßige Teilnahme an WP 8.1 und WP 8.2	MP	Proseminararbeit oder Essay	ca. 20.000 Zeichen oder ca. 20.000 Zeichen	Benotung	beliebig	9	
	P	WP 8.1		WS	keine	Das talmudische Judentum als Gegenstand wissenschaftlichen Arbeitens	Übung	2								(4)	
	P	WP 8.2		WS	keine	Das talmudische Judentum im Detail	Proseminar	2								(5)	
Aus den Wahlpflichtmodulen WP 9 bis WP 12 ist ein Wahlpflichtmodul zu wählen.																	
(3.)	WP	WP 9 / I	Sprachaufbau Arabisch	WS													
	P	WP 9.1		WS	keine	Aufbaukurs Arabisch I	Übung	4								(3)	

Modulhandbuch BA Islamwissenschaft (75%, 50% und 25%)

IW 5: Erweiterungsmodul zur A-Sprache

Modultitel:	Erweiterungsmodul zur A-Sprache
Modulkürzel:	IW 5
Verwendbarkeit:	BA Islamwissenschaft (75%) BA-Islamwissenschaft (50%)
Modultyp:	Pflichtmodul
Anzahl der LP:	5
Kontaktzeit:	2 SWS
Arbeitsaufwand:	150h
Form des Leistungserwerbs:	Klausur (100%)
Modulnote:	Klausur (100%)
Angebotsturnus:	Jedes Semester
Dauer des Moduls:	1 Semester
Teilnahmevoraussetzungen:	Erfolgreiche Teilnahme an IW 3
Anmeldeformalitäten:	Keine Anmeldung erforderlich
Maximale Teilnehmerzahl:	Keine Beschränkung
Sonstige Bemerkungen	--

Aufbau des Moduls						
Kürzel	Lehrveranstaltung	SWS	V/N	LP	Empfohlenes Fachsemester	Form des Leistungserwerbs
IW5-1	Hocharabisch oder Einführung ins Osmanische	2	3h	5	5. FS	Regelmäßige u. aktive Teilnahme inkl. Vor- und Nachbereitung (4 LP), Klausur (1 LP)
	Summe:	2	3h	5		
	Arbeitsaufwand:	150h				
	LP-Verteilung:	Kontaktzeit, Vor- u. Nachbereitungszeit: 4 LP Prüfungsleistungen: 1 LP				

Prilog 8. Sadržaj modula „Jezik“ na diplomskom studiju islamskih znanosti i arabistike na Sveučilištu Münster

Modultitel deutsch: Sprache																																				
Modultitel englisch: Language																																				
Studiengang: MA Islamwissenschaft und Arabistik																																				
1	Modulnummer: keine Status: ☒ Pflichtmodul ☐ Wahlpflichtmodul																																			
2	<table border="1"> <tr> <td>Turnus: [x] jedes Sem. [] jedes WS [] jedes SS</td> <td>Dauer: [] 1 Sem. [x] 2 Sem.</td> <td>Fachsem.: 1. – 2.</td> <td>LP: 15</td> <td>Workload (h): 450</td> </tr> </table>	Turnus: [x] jedes Sem. [] jedes WS [] jedes SS	Dauer: [] 1 Sem. [x] 2 Sem.	Fachsem.: 1. – 2.	LP: 15	Workload (h): 450																														
Turnus: [x] jedes Sem. [] jedes WS [] jedes SS	Dauer: [] 1 Sem. [x] 2 Sem.	Fachsem.: 1. – 2.	LP: 15	Workload (h): 450																																
3	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="3">Modulstruktur:</th> <th>Status</th> <th>LP</th> <th>Präsenz (h + SWS)</th> <th>Selbststudium (h)</th> </tr> <tr> <th>Nr.</th> <th>Typ</th> <th>Lehrveranstaltung</th> <th></th> <th></th> <th></th> <th></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.</td> <td>Ü</td> <td>Arabische Lexikographie</td> <td>[x] P [] WP</td> <td>5</td> <td>30h (2SWS)</td> <td>120</td> </tr> <tr> <td>2.</td> <td>Ü</td> <td>Grammatik des Hocharabischen</td> <td>[x] P [] WP</td> <td>5</td> <td>30h (2SWS)</td> <td>120</td> </tr> <tr> <td>3.</td> <td>SK</td> <td>Sprachkurs: Arabischer Dialekt oder eine zweite Islamsprache I, II oder III</td> <td>[x] P [] WP</td> <td>5</td> <td>60h (4SWS)</td> <td>90</td> </tr> </tbody> </table>	Modulstruktur:			Status	LP	Präsenz (h + SWS)	Selbststudium (h)	Nr.	Typ	Lehrveranstaltung					1.	Ü	Arabische Lexikographie	[x] P [] WP	5	30h (2SWS)	120	2.	Ü	Grammatik des Hocharabischen	[x] P [] WP	5	30h (2SWS)	120	3.	SK	Sprachkurs: Arabischer Dialekt oder eine zweite Islamsprache I, II oder III	[x] P [] WP	5	60h (4SWS)	90
Modulstruktur:			Status	LP	Präsenz (h + SWS)	Selbststudium (h)																														
Nr.	Typ	Lehrveranstaltung																																		
1.	Ü	Arabische Lexikographie	[x] P [] WP	5	30h (2SWS)	120																														
2.	Ü	Grammatik des Hocharabischen	[x] P [] WP	5	30h (2SWS)	120																														
3.	SK	Sprachkurs: Arabischer Dialekt oder eine zweite Islamsprache I, II oder III	[x] P [] WP	5	60h (4SWS)	90																														
4	<p>Lehrinhalte:</p> <p>Im Rahmen dieses Moduls vertiefen und erweitern die Studierenden ihre vorhandenen Kenntnisse des Hocharabischen. Sie vertiefen ihre Kenntnisse in der im BA begonnenen Zweitsprache/dem Dialekt oder erlernen eine weitere Sprache oder einen neuen Dialekt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hocharabisch <p>Die Übung <i>Grammatik des Hocharabischen</i> behandelt mit Hilfe der Analyse exemplarischer Textabschnitte grammatische Phänomene des klassischen Arabisch, die für das exakte Verständnis klassischer Texte unentbehrlich sind. Dabei wird auch die Perspektive der arabischen Grammatiker einbezogen.</p> <p>Die Übung <i>Arabische Lexikographie</i> führt in die sprachwissenschaftliche Disziplin der Lexikographie (<i>‘ilm al-lughā</i>) und ihre traditionelle Methodik ein. Sie macht die Studierenden mit den wichtigsten klassischen arabischen Lexika, angefangen vom <i>Kitāb al-‘ayn</i> des Khalil aus dem 8. Jahrhundert bis zum <i>Taḍj al-‘arus</i> des Murtaḍa az-Zabidi aus dem 18. Jahrhundert vertraut und befähigt sie zu ihrem kritischen Gebrauch. Auch moderne zweisprachige Lexika und ihre spezifische Problematik werden behandelt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dialekte <p>Die Sprachkurse behandeln die Grundzüge der arabischen Dialektologie und vermitteln die aktive und passive Kenntnis eines arabischen Dialekts. Derzeit wird regelmäßig Ägyptisch auf drei Niveaus angeboten, dazu kommen gelegentlich Kurse zum syrischen oder marokkanischen Dialekt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Weitere Islamsprachen <p>Als weitere Islamsprachen bietet das Institut derzeit Persisch und Türkisch - die nach dem Arabischen wichtigsten Islamsprachen - sowie Osmanisch-Türkisch an. In Zukunft können weitere Islamsprachen, wie z.B. Urdu, dazu kommen.</p> <p>In den Sprachkursen liegt der Schwerpunkt zunächst auf der Lesefähigkeit; in den Fortgeschrittenenkursen in den modernen Sprachen tritt auch die Entwicklung der mündlichen Sprachkompetenz hinzu.</p>																																			

Prilog 9. Sadržaj i prikaz modula jezičnog tečaja „Drugi jezik islamske kulture“ na jednopredmetnom diplomskom studiju orijentalistike i islamskih znanosti na Sveučilištu Ruhr u Bochumu

Sprachkursmodul

1. Sprachkursmodul »Weitere islamische Kultursprache« (SK)

Modulnr.: SK	Workload/Credits: 330 Std./11 CP	Semester: 1.-3.	Häufigkeit des Angebots: jedes Semester	Dauer: 2-3 Semester
Lehrveranstaltungsart: 3 Sprachkurse/Übungen	Kontaktzeit: 4 SWS + 2 SWS + 2 SWS	Selbststudium: ca. 220 Std.	Geplante Gruppengröße: ca. 25-30	
Teilnahmevoraussetzungen: Abschluss des B.A.-Studiums, zusätzliche Voraussetzungen je nach Veranstaltung (z.B. ist der Abschluss von Türkisch I-II Voraussetzung für Türkisch III)				
Lernergebnisse: Die Studierenden können Grundkurse in einer Sprache wählen, die im Modul SK-3 des B.A.-Studiums nicht belegt wurde. Hierbei erweitern sie ihr Wissen um eine weitere islamische Kultursprache. Sie weisen die Fähigkeit nach, einfache bis mittelschwere Texte lesen und verstehen zu können und erwerben instrumentale und systemische Kompetenzen im Bereich des Übersetzens und der Grundlagen der Kommunikation. Alternativ können sie ihre sprachlichen Fähigkeiten in der im B.A.-Modul SK-3 belegten Sprache in zwei weiteren Kursen vertiefen. Hierbei erweitern sie ihre Kompetenzen der beruflichen Anwendung durch Ausbau ihre kommunikativen Fähigkeit und der Rezeption schwerer Lesetexte. Sie haben die systemische Kompetenz eigenständig Texte in ihrer weitergeführten Sprache zu verfassen. Der dritte Teil des Moduls vertieft die aktiven kommunikativen Fähigkeiten im Arabischen und ist ebenfalls am Berufsfeld der Studierenden orientiert.				
Inhalte: Das Sprachkurs-Angebot im SK-Modul des M.A.-Studiums umfasst a) Grundkurse in Sprachen, die im Modul SK-3des B.A.-Studiums nicht belegt wurden (Türkisch I-II, Persisch I-II, Urdu I-II, ferner Osmanisch I-II), b) Fortsetzungskurse zu den im Modul SK-3 belegten Sprachen (Türkisch III-IV, Persisch III-IV). Hinzu kommt ein Kurs zur Sprachpraxis des Arabischen (Arabisch-Kommunikation für Fortgeschrittene)				
Lehrformen: Sprachkurse, Übungen Wissens- und Kompetenzerwerb in der jeweiligen Lehrveranstaltung sind nur bei kontinuierlicher aktiver Teilnahme am dialogischen Austausch im Plenum gewährleistet. Insofern schließt die Leistungsanforderung und die damit einhergehende Kreditierung der Lehrveranstaltung die verpflichtende Anwesenheit ein.				
Prüfungsformen: Geteilte Modulprüfungen zur Überprüfung der konsekutiven Steigerung der Sprachkompetenz: a. Klausuren in den Teilen 1-4 (je 90 min), b. Klausur (60 min) oder mündliche Prüfung (15 min) im Teil 5. Die Modulnote errechnet sich aus dem Mittel der Einzelnoten.				
Voraussetzungen für die Vergabe von Kreditpunkten: Sprachkurse und Übung: regelmäßige Teilnahme/Erbringung der obligatorischen mündlichen und schriftlichen Arbeitsaufgaben.				
Verwendung des Moduls: Der erfolgreiche Abschluss des Moduls gehört zu den Voraussetzungen für den M.A.-Studienabschluss.				
Stellenwert der Note für die Endnote: Das Modul ist unbenotet.				
Modulbeauftragter: Geschäftsführende(r) Assistent(in), hauptamtlich Lehrende des Seminars.				

1-Fach-M.A.-Studium Orientalistik: Modulübersicht

Pflichtmodule:

gesamt: 100 CP

Modul SK			11 CP
	Sprachkurs	Weitere islamische Kultursprache 1	4 CP
B	Sprachkurs	Weitere islamische Kultursprache 2	4 CP
C	Übung	Sprachpraxis Arabisch	3 CP

*Kombinationsmöglichkeiten von Sprachkursen

B.A. -Phase:	M.A.-Phase - Modul SK / 1-Fach-Studium
1. Sprache: Arabisch 2. Sprache: Türkisch I und II	<ul style="list-style-type: none"> ○ Weiterführung der 2. Sprache: Osmanisch I und II (oder zukünftig Türkisch III und IV) ○ 3. Sprache neu: Persisch I und II
1. Sprache: Arabisch 2. Sprache: Persisch I und II	<ul style="list-style-type: none"> ○ Weiterführung der 2. Sprache: Persisch III und IV ○ 3. Sprache neu: Urdu I und II ○ 3. Sprache neu: Türkisch I und II

Fachkompetenzmodul (FKM) 1-Fach-M.A.		15 CP
M.A.-Kolloquium		1 CP
Selbststudium + mündliche Prüfung		7 CP
Selbststudium + Arabisch-Klausur		7 CP

Wahlpflichtmodule

(Aus den Bereichen O-1, O-2, I-1, I-2, S sind mindestens drei verschiedene abzudecken)

Basismodul (BM)			12 CP
A	Übung		2 CP
B	Hauptseminar Hausarbeit		4 CP 4 CP
C	Vorlesung		2 CP

Vertiefungsmodul 1 (VM-1)			16 CP
A	Vorlesung		2 CP
B	Hauptseminar		4 CP
C	Hauptseminar Hausarbeit		4 CP 4 CP
D	Übung		2 CP

Vertiefungsmodul 2 (VM-2)			16 CP
A	Vorlesung		2 CP
B	Hauptseminar		4 CP
C	Hauptseminar Hausarbeit		4 CP 4 CP
D	Übung		2 CP

Vertiefungsmodul 3 (VM-3)			14 CP
A	Hauptseminar		4 CP
B	Hauptseminar Hausarbeit		4 CP 4 CP
C	Übung		2 CP

Ergänzungsbereich (nur 1-Fach-Studium)

Fachfremde Module			16 CP
Frei zu wählende Module* aus anderen Fächern der Fakultäten I - V, VII und VIII im Gesamtumfang von ca. 10 SWS			

Prilog 10. Katalog predavanja na diplomskom studiju arabistike i islamskih znanosti na Sveučilištu Martin-Luther u Halle-Wittenbergu

SoSe 2022 Vorlesungsverzeichnis Master Arabistik/Islamwissenschaft (MA 45/75 LP)								
Die Semestervorbesprechung für die Arabistik und Nahoststudien ist am Montag, 4. April, 12 Uhr im Seminarraum der Judaistik, Großer Berlin 14								
Sem	Modul (SWS M)	Art	Veranstaltung	SWS (V)	DozentIn	Tag	Zeit	Raum
2	Text und Tradition (2/4SWS)	S	Arabische Handschriftenkultur: Texte und Forschungsansätze	2	Weber	Di	16:00–18:00	SR 2
2	Geschichte, Gesellschaft, Politik (ohne arabische Lektüre)	S	Soziale Bewegungen in der arabischen Welt	2	Meier	Mi	10:00–12:00	SR 2
2	Geschichte, Gesellschaft, Politik (mit arabischer Lektüre)	S	Soziale Bewegungen, arabische Lektüre	2	Meier	Do	14:00–16:00	SR 2
2	Fachübersetzen Arabisch (2/4SWS)	S	Medienarabisch	2	Schnitzhofer	Do	08:00–10:00	SR 2
2/4	Methoden und Forschungsansätze (2/4SWS)**	K	Kolloquium Arab./Islw.**	2	Meier	Di	18:00–20:00	siehe StudIP
			Kolloquium STG**		Meier/Oberländer	Di	18:00–20:00	siehe StudIP
**Das zweisemestrige Pflichtmodul im Master Arabistik/Islamwissenschaft sieht für das Sommersemester 2SWS Kolloquium vor, die sich auf zwei StudIP-Kurse mit je 1SWS verteilen und im wöchentlichen Wechsel stattfinden. Bitte melden Sie sich zu beiden Kolloquiumskursen im StudIP an: 1.) Koll.-Ar./Isl. 14-tägig, ab 12.04.2022; 2.) Koll.-STG 14-tägig, ab 19.04.2022								
Wahlbereich (wählen Sie einen Schwerpunkt im Umfang von 15LP über 3 Semester)								
2	Schwerpunkt Persisch (ohne Vorkenntnisse): Persisch II (4SWS, 5LP)	SK	Persisch 2	4	Purnaqcheband	Mo	14:00–16:00	SR 1
					Purnaqcheband	Di	14:00–16:00	SR 1
2	Schwerpunkt Persisch (mit Vorkenntnissen): Persisch IV (4SWS, 5LP) ...	SK	Persisch 4	4	Purnaqcheband	Mo	12:00–14:00	SR 1
					Purnaqcheband	Di	12:00–14:00	SR 1
2	Schwerpunkt Persisch (mit Vorkenntnissen): Persische Lektüre für Fortgeschrittene ...	S	Persische Lektüre für Fortgeschrittene	2	Purnaqcheband	<i>Bitte wenden Sie sich an die Fachstudienberatung</i>		
2	Schwerpunkt Türkisch (ohne Vorkenntnisse, 4SWS, 5LP)	SK	Türkisch 2	4	Eith	Di	10:00–12:00	SR 2
					Eith	Do	10:00–12:00	SR 2
		Tut	Tutorium Türkisch	--	<i>Siehe StudIP</i>			
2	Schwerpunkt Türkisch (mit Vorkenntnissen, 4SWS, 5LP)	SK	Türkisch 4 (Lektüre und Grammatik)	4	Eith	Mi	08:00–10:00	SR 1
			Eith	Mi	10:00–12:00	SR 1		
		Ü	Moderne Türkische Literatur Türkische Lektüre für Fortgeschrittene	2	Eith	Do	14:00–16:00	SR 1
		Ü	Osmanisch: Einführung Türkische Lektüre für Fortgeschrittene	2	Eith	Fr	10:00–12:00	SR 1
2	Schwerpunkt Arabisch (mit Vorkenntnissen, in Leipzig): Ergänzungsmodul Arabistisches Quellenstudium (4SWS, 5LP)	<i>Bitte vereinbaren Sie bei Interesse einen Termin zur Fachstudienberatung</i>						
2	Schwerpunkt Arabisch (mit Vorkenntnissen, Leipzig): Ergänzungsmodul Recht Arabischer Länder (4SWS, 5LP)	<i>Bitte vereinbaren Sie bei Interesse einen Termin zur Fachstudienberatung</i>						

Prilog 11. Prikaz modula „Jezikoslovlje i književnost II“ u okviru preddiplomskog studija turkologije na Johannes-Gutenberg Sveučilištu u Mainzu

Modul 5a: Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft 2				
Modul-Kennnummer	Arbeitsaufwand (workload)	Moduldauer	Regelsemester	Leistungspunkte
(JOGU-StiNe)		(laut Studienverlaufsplan)	(laut Studienverlaufsplan)	(LP)
	6 SWS/300 h	1 Semester	5. Sem	10 LP
1	Lehrveranstaltungen/Lehrformen a) Proseminar: Türkische Prosaliteratur b) Proseminar: Einführung in das Osmanisch-Türkische c) Proseminar: Einführung in die Türk Sprachen 2	Kontaktzeit 2 SWS/21 h 2 SWS/21 h 2 SWS/21 h	Selbststudium 69 h 69 h 99 h	Kreditpunkte 3 LP 3 LP 4 LP
2	Gruppengröße Gemäß aktueller Satzung über die Betreuungsrelationen von Lehrveranstaltungen in Bachelor- und Masterstudiengängen und zur Festsetzung der Normwerte für den Ausbildungsaufwand (Curriculumnormwerte) der Johannes Gutenberg-Universität Mainz (http://www.uni-mainz.de/studlehr/ordnungen/CNW_Satzung_aktuell.pdf).			
3	Qualifikationsziele/Lernergebnisse/Kompetenzen Anhand von türkischen Werken diverser Autoren und Epochen erwerben die Studierenden Grundkenntnisse der türkischen Prosaliteratur. Sie erwerben Kenntnis der arabischen Schrift sowie der vom modernen Türkischen abweichenden sprachlichen Strukturen des Osmanisch-Türkischen sowie Lesefähigkeit einfacher osmanisch-türkischer Texte. Die Studierenden erwerben Kenntnisse der kyrillischen Schrift, vertiefte Kenntnisse zur Typologie und Geschichte der Türk Sprachen, die Fähigkeit zur Analyse sprachlicher Strukturen anderer Türk Sprachen und die Befähigung, sprachliche Phänomene im gesamturkologischen Kontext einzuordnen.			
4	Inhalte Selbstständige Lektüre türkischer Prosaliteratur in türkischer Sprache und/oder Übersetzung, Textanalyse, Literaturgeschichte, Genres. Einführung in die arabische Schrift, Vorstellung für das Osmanisch-Türkische relevanter arabischer und persischer Sprachstrukturen, Lektüre einfacher osmanisch-türkischer Texte. Vertiefung der Kenntnisse zur Struktur und geschichtlichen Entwicklung der Türk Sprachen, Beschäftigung mit Originaltexten in verschiedenen Türk Sprachen, Einführung in die kyrillische Schrift.			
5	Verwendbarkeit des Moduls BA Turkologie (Kernfach und Beifach).			
6	Zugangsvoraussetzung(en) Für die Teilnahme an den Lehrveranstaltungen sind ausreichende Deutsch-, Englisch- und Türkischkenntnisse erforderlich.			
7	Leistungsüberprüfungen 8.1. Aktive Teilnahme Aktive Teilnahme in a), b) und c). 8.2. Studienleistung(en) Referat (15 Minuten) oder Kurzhausarbeit (5–8 Seiten) in a). 8.3. Modulprüfung Hausarbeit (10–15 Seiten, Bearbeitungszeit: 4 Wochen) in c).			
8	Voraussetzungen für die Vergabe von Leistungspunkten Regelmäßige, aktive Teilnahme und erfolgreicher Abschluss der Studien- & Prüfungsleistungen.			
9	Stellenwert der Note in der Fachnote 10 LP von 120 LP -> 8,33%.			
10	Häufigkeit des Angebots Jeweils im Wintersemester.			
11	Modulbeauftragte oder -beauftragter sowie hauptamtlich Lehrende oder -beauftragter sowie hauptamtlich Lehrende Modulbeauftragter: Univ.-Prof. Dr. J. Rentzsch. Lehrende: Univ.-Prof. Dr. J. Rentzsch, Özlem Deniz Ahlers, Mitarbeiter, Lehrbeauftragte.			
12	Sonstige Informationen			

Prilog 12. Prikaz modula „Jezikoslovlje i književnost III“ u okviru preddiplomskog studija turkologije na Johannes-Gutenberg Sveučilištu u Mainzu

Modul 6a: Sprachwissenschaft und Literaturwissenschaft 3				
Modul-Kennnummer (JOGU-StINE)	Arbeitsaufwand (workload)	Moduldauer (laut Studienverlaufsplan)	Regelsemester (laut Studienverlaufsplan)	Leistungspunkte (LP)
	6 SWS/300 h	1 Semester	6. Sem	10 LP
1	Lehrveranstaltungen/Lehrformen a) Proseminar: Türkische Poesie b) Proseminar: Osmanische Lektüre c) Proseminar: Typologie orientalischer Sprachen	Kontaktzeit 2 SWS/21 h 2 SWS/21 h 2 SWS/21 h	Selbststudium 99 h 69 h 69 h	Kreditpunkte 4 LP 3 LP 3 LP
2	Gruppengröße Gemäß aktueller Satzung über die Betreuungsrelationen von Lehrveranstaltungen in Bachelor- und Masterstudiengängen und zur Festsetzung der Normwerte für den Ausbildungsaufwand (Curriculumnormwerte) der Johannes Gutenberg-Universität Mainz (http://www.uni-mainz.de/studlehr/ordnungen/CNW_Satzung_aktuell.pdf).			
3	Qualifikationsziele/Lernergebnisse/Kompetenzen Anhand originalsprachlicher Texte diverser Autoren und Epochen erwerben die Studierenden Grundkenntnisse der türkischen Poesie. Sie erwerben mittlere Kenntnisse des Osmanisch-Türkischen und einen Einblick in die osmanische Literatur. Sie erwerben einen Überblick über Sprachen des Orients und erweitern Kompetenzen in der vergleichenden Sprachwissenschaft.			
4	Inhalte Einführung in lyrische Gattungen innerhalb der Literaturen der Türkvölker, Lektüre von türksprachiger Poesie im Original, ggf. mit begleitender Übersetzung; Analyse von Form und Inhalt, historische und kulturelle Aspekte. Lektüre mittelschwerer osmanischer Texte, Einführung in wichtige Hilfsmittel zur Erschließung des Osmanischen (Wörterbücher, Glossare, Grammatiken). Aspekte der Struktur orientalischer Sprachen, Prozesse des Sprachkontaktes, areale Konvergenzen.			
5	Verwendbarkeit des Moduls BA Turkologie (Kernfach und Beifach).			
6	Zugangsvoraussetzung(en) Ausreichende Deutsch- und Englischkenntnisse. Für die Teilnahme an den Lehrveranstaltungen a) und b) sind ausreichende Türkischkenntnisse erforderlich.			
7	Leistungsüberprüfungen 8.1. <i>Aktive Teilnahme</i>			

	Aktive Teilnahme in a), b) und c). 8.2. <i>Studienleistung(en)</i> Klausur (30 Minuten) in b). 8.3. <i>Modulprüfung</i> Hausarbeit (10–15 Seiten, Bearbeitungszeit: 4 Wochen) in a) oder c).
8	Voraussetzungen für die Vergabe von Leistungspunkten Regelmäßige, aktive Teilnahme und erfolgreicher Abschluss der Studien- & Prüfungsleistungen.
9	Stellenwert der Note in der Fachnote 10 LP von 120 LP -> 8,33%.
10	Häufigkeit des Angebots Jeweils im Sommersemester.
11	Modulbeauftragte oder -beauftragter sowie hauptamtlich Lehrende oder -beauftragter sowie hauptamtlich Lehrende Modulbeauftragter: Univ.-Prof. Dr. J. Rentzsch. Lehrende: Univ.-Prof. Dr. J. Rentzsch, Özlem Deniz Ahlers, Mitarbeiter, Lehrbeauftragte.
12	Sonstige Informationen Bei Kombination des Kernfachs Turkologie mit dem Beifach Linguistik ist die Lehrveranstaltung c) „Typologie orientalischer Sprachen“ durch eine geeignete Ersatzveranstaltung aus dem Lehrangebot der Turkologie zu ersetzen.

Prilog 13. Prikaz modula „Turska književnost“ u okviru diplomskog studija turkologije na Freie Universität Berlin

Modul: Türkische Literatur			
Qualifikationsziele: Die Studentinnen und Studenten sind fähig, anhand von ausgewählten klassischen und aktuellen Problemstellungen und Forschungsfragen unter Verwendung exemplarischer Texte und einschlägiger Sekundärliteratur die in unterschiedlichen Perioden (Alt-, Mittel-, Neuosmanisch, „republikanisches“ Türkei Türkisch) einer türkischen Literatur relevanten Themen (Staat und Gemeinschaft, Umgang mit Religion, Gender-Fragen, Eigenes und Fremdes, Mehrdeutigkeiten mystischer Dichtung wie das Vexieren zwischen mystischer und körperlicher Liebe etc.) selbstständig zu erkennen und zu bearbeiten sowie die Strategien zum Aufbau eigener Fragestellungen zu erlernen.			
Inhalte: Das Modul konfrontiert die Studentinnen und Studenten mit unterschiedlichen literarischen Produktionen aus verschiedenen Genres eines ausgewählten Türkvolks (Kasiden, Gasele, Mesnevis, Epen, Märchen, moderne Gedicht- und Prosaformen) und führt sie in die unterschiedlichen Interpretations- und Analysetechniken ein. Weiterhin wird die Geschichte der exemplarisch ausgewählten Literatur vorgestellt, wobei besonderes Gewicht auf die Kulturkontakte gelegt wird, die die betreffende Literatur im Laufe ihrer Entwicklung formal und inhaltlich beeinflusst haben (Übernahme religiöser Motive, Adaption an klassische islamische oder mongolische Gedichtformen, Frauenemanzipation, sozialistischer Realismus etc.).			
Lehr- und Lernformen	Präsenzstudium (Semesterwochenstunden = SWS)	Formen aktiver Teilnahme	Arbeitsaufwand (Stunden)
Seminar	2	Teilnahme am Unterrichtsgespräch, regelmäßige Recherchen, Vorbereitung ausgewählter türkischer Textabschnitte und Lektüren aus der Sekundärliteratur	Präsenzzeit Seminar 30 Vor- und Nachbereitung Seminar 160 Präsenzzeit Übung 30
Übung	2	Gemeinsame Lektüre von Sekundärliteratur oder von Primärquellen in der jeweiligen türkischen Sprache, Präsentation vorzubereitender Quellen, Diskussion erster eigenständiger Rechercheergebnisse	Vor- und Nachbereitung Übung 110 Prüfung und Prüfungsvorbereitung 120
Veranstaltungssprache:		Deutsch, fakultativ Englisch	
Arbeitszeitaufwand/h insgesamt:		450	15 LP
Dauer des Moduls:		Ein Semester	
Häufigkeit des Angebots:		Einmal jährlich, jeweils im Sommersemester	
Verwendbarkeit:		Masterstudiengang Turkologie	

Prilog 14. Prikaz modula „Osmanski jezik“ u okviru diplomskog studija turkologije na Freie Universität Berlin

Modul: Osmanisch			
Qualifikationsziele: Die Studentinnen und Studenten sind in der Lage osmanische Texte in arabischer Schrift aus verschiedenen Perioden zu lesen, grammatisch zu analysieren und zu übersetzen. Durch Intensivierung methodischer Kenntnisse in Sprach- und Literaturwissenschaft anhand von ausgewählten Problemstellungen und Forschungsfragen (Sprachwandel, Sprachkontakt, Entstehung der osmanischen Literatur, Entstehung des klassischen Themenkanons etc.) können die Studentinnen und Studenten osmanische Texte in den Kontext der unterschiedlichen Perioden der osmanisch-türkeitürkischen Sprachentwicklung (vom Altosmanischen zur Sprache der Republik) und Literatur (von der persisch geprägten Klassik zur europäisch geprägten Moderne) und der für sie relevanten Themen einordnen.			
Inhalte: Das Modul vermittelt die Kenntnis der arabischen Schrift sowie ihrer Anwendung auf das Osmanisch-Türkische. Thema sind weiterhin die hauptsächlichen Unterschiede zwischen der modernen türkeitürkischen Grammatik und der der älteren osmanischen Sprachstufen. Dabei wird die Verwendung von Hilfsmitteln (Grammatiken, Wörterbücher, Literaturgeschichten etc.) eingeübt. Die Studentinnen und Studenten erwerben anhand von ausgewählten Texten grundlegende Kenntnisse über die osmanisch-türkeitürkische Sprache, ihre Perioden und Literaturgattungen (sowohl klassisch-islamische als auch spät rezipierte westliche Formen) unter besonderer Berücksichtigung der Frage nach weiblicher Autorenschaft.			
Lehr- und Lernformen	Präsenzstudium (Semesterwochenstunden = SWS)	Formen aktiver Teilnahme	Arbeitsaufwand (Stunden)
Sprachkurs	2	Gemeinsame Lektüre osmanischer Texte	Präsenzzeit Sprachkurs 30
Seminar	2	Seminalgespräch auf der Grundlage von Unterrichtsmitteln, von der Lektüre von Quellen und Fachliteratur, von schriftlichen und/oder mündlichen Arbeitsaufträgen, einzeln oder in kleinen Gruppen	Vor- und Nachbereitung Sprachkurs 80
			Präsenzzeit Seminar 30
			Vor- und Nachbereitung Seminar 180
			Prüfung und Prüfungsvorbereitung 130
Veranstaltungssprache:		Deutsch, fakultativ Englisch	
Arbeitszeitaufwand/h insgesamt:		450	15 LP
Dauer des Moduls:		Ein Semester	
Häufigkeit des Angebots:		Einmal jährlich, jeweils im Wintersemester	
Verwendbarkeit:		Masterstudiengang Turkologie	

Prilog 15. Prikaz modula „Jezična kompetencija: osmanski jezik“ u okviru diplomskog studija turkologije na Sveučilištu Otto-Friedrich u Bambergu

Turkologie MA Tr 04:

Modul Sprachkompetenz Osmanisch (Pflichtmodul im Kernbereich, 10 ECTS-Punkte)			
Lehrformen: Seminar	Minimale Moduldauer: 2 Semester	Häufigkeit des Angebots: jedes Wintersemester	
<p>Inhalte: Morphologie und Syntax des Osmanischen. Lektüre einfacher bis mittelschwerer Sachtexte und literarischer Texte</p> <p>Qualifikationsziele: Erwerb solider Grundkenntnisse in Morphologie und Syntax des Osmanischen; Fähigkeit zur Lektüre einfacher bis mittelschwerer Sachtexte und literarischer Texte mit Hilfsmitteln</p> <p>Kompetenzen: Analysefertigkeit und Verstehen von einfachen bis mittelschweren Sachtexten und literarischen Texten mit Hilfsmitteln</p> <p>Studienempfehlung zur Belegung des Moduls: Sprach- und Lektürekurse im Türkei-türkischen von mindestens 16 SWS oder 30 ECTS-Punkten</p> <p>Verwendbarkeit: MA-Studiengang Turkologie; andere MA-Studiengänge: Erweiterungsbereich</p> <p>Modulprüfung: Erstellung eines Portfolios (Bearbeitungsfrist: 6 Monate)</p> <p>Errechneter Arbeitsaufwand: 300 Stunden</p> <p>Berechnung der Modulnote: Modulnote = Note der Modulprüfung</p>			
Zusammensetzung des Moduls / Lehrveranstaltungstypen:			
1 Seminar Osmanisch I (2 SWS)		5 ECTS-Punkte	
1 Seminar Osmanisch II (2 SWS, Modulprüfung: Portfolio)		5 ECTS-Punkte	
Modulbeauftragter: Prof. Dr. Christoph Herzog, Inhaber des Lehrstuhls für Turkologie			

Prilog 16. Prikaz modula „Osmanistika“ u okviru preddiplomskog studija orijentalistike s težištem na turkologiji na Sveučilištu u Beču

Curriculum für das Bachelorstudium Orientalistik (Version 2017) – Stand: Juni 2018
 Rechtsverbindlich sind allein die im Mitteilungsblatt der Universität Wien kundgemachten Texte.

TU-6	Türkisch, weiter Fortgeschrittene II (Alternatives Pflichtmodul)	7 ECTS-Punkte
Teilnahmevoraussetzung	TU-5	
Modulziele	Vertiefung der Sprechkompetenz und des Hörverständnisses, Erarbeitung des Wortschatzes und der Syntax der Mediensprache. Europäischer Referenzrahmen, Niveaustufe B2	
Modulstruktur	UE Konversation, weiter Fortgeschrittene II, 3 ECTS, 2 SSt, pi UE Themenspezifische Textlektüre II, 4 ECTS, 2 SSt, pi	
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (7 ECTS)	
Sprache	Türkisch (Eingangsniveau: Europäischer Referenzrahmen, B1)	

TU-7	Persisch, Grundstufe (Alternatives Pflichtmodul)	8 ECTS-Punkte
Teilnahmevoraussetzung	STEOP	
Modulziele	Kenntnis der arabischen Schrift und der gesamten Grammatik des modernen Neupersischen, Beherrschung eines Grundwortschatzes, Fähigkeit zur Bildung einfacher und komplexer Sätze sowie Hör-, Lese- und Sprechkompetenz für einfache Satzstrukturen. Europäischer Referenzrahmen, Niveaustufe A2	
Modulstruktur	UE Persische Grammatik I, 4 ECTS, 2 SSt, pi UE Persische Grammatik II, 4 ECTS, 2 SSt, pi	
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (8 ECTS)	

TU-8	Persisch, Mittelstufe (Alternatives Pflichtmodul)	6 ECTS-Punkte
Teilnahmevoraussetzung	TU-7	
Modulziele	Gefestigte Grammatikkenntnisse, Praxis im Umgang mit einfachen persischen Texten, Vertieftes Hörverständnis und Sprechkompetenz. Europäischer Referenzrahmen, Niveaustufe B1	
Modulstruktur	UE Persische Textlektüre mit Konversation I, 3 ECTS, 2 SSt, pi UE Persische Textlektüre mit Konversation II, 3 ECTS, 2 SSt, pi	
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (6 ECTS)	
Sprache	Persisch (Eingangsniveau: Europäischer Referenzrahmen, A2)	

TU-9	Osmanistik (Alternatives Pflichtmodul)	12 ECTS-Punkte
Teilnahmevoraussetzung	STEOP mit OR-2c/TU-1 und TU-2	
Modulziele	Kenntnis der für das Osmanische spezifischen Anwendung der arabischen Schrift, Kenntnisse über die Periodisierung des Osmanischen, die Unterschiede des Osmanischen zum Moderntürkischen, den Vokalismus nicht-erster Silben, der Syntax und Stilistik des Osmanischen. Grundkenntnisse zur Literaturrecherche und zu den Zitierregeln, zur Umrechnung islamischer Daten in christliche, zum Auffinden von Koranzitaten, zur Handschriftenkunde	
Modulstruktur	UE Osmanisch I, 5 ECTS, 2 SSt, pi UE Osmanisch II, 5 ECTS, 2 SSt, pi PS Osmanistisches Proseminar, 2 ECTS, 1 SSt, pi	
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (12 ECTS)	

Prilog 17. Prikaz modula „Arhivi, izvori i istraživanja međunarodne osmanistike“ i „Osmansko Carstvo u tranziciji: od carstva do nacije“ u okviru diplomskog studija turkologije na Sveučilištu u Beču

Curriculum für das Masterstudium Turkologie (Version 2020) – Stand: Juli 2021
 Rechtsverbindlich sind allein die im Mitteilungsblatt der Universität Wien kundgemachten Texte.

Pflichtmodul: Mastermodul (28 ECTS)		
M14	Pflichtmodul Mastercoaching	4
	Masterarbeit	22
	Masterprüfung	2

(2) Modulbeschreibungen

Pflichtmodulgruppe I: Geschichte, Kultur und Politik des Osmanisches Reich und der Republik Türkei

M1	Archive, Quellen und Forschungsansätze der internationalen Osmanistik (Pflichtmodul)	ECTS-Punkte 10
Teilnahmevoraussetzung	Keine	
Modulziele	Absolventinnen und Absolventen dieses Moduls, das der vorbereitenden Hinführung auf das Verfassen der Masterarbeit dient, kennen überblicksmäßig Theorien und Methoden, die in der Osmanistik Anwendung finden. Sie haben vertiefte Kenntnisse ausgewählter geschichts- und kulturwissenschaftlicher sowie interdisziplinärer Methoden sowie deren theoretischer Basis und können diese Methoden anhand ausgewählter Themen und Fragestellungen adäquat schriftlich wie mündlich artikulieren. Sie sind mit ausgewählten kontrastierenden Strömungen und Schulen in der internationalen Wissenschaftslandschaft und deren Kanon an wissenschaftlichen Standardtexten vertraut. Zudem kennen sie diverse (u.a. österreichische) Archive, Bibliotheken, Museen sowie weitere Einrichtungen und deren (online-) Bestände; sie können osmanische Quellen und Medien unterschiedlicher Perioden lesen, interpretieren und kritisch einordnen.	
Modulstruktur	VU Neuere Forschungen und Methoden der Osmanistik (pi) UE Archive, Osmanische Quellen und Medien (mit Lektüre) (pi)	2 SSt 5 ECTS 2 SSt 5 ECTS
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (10 ECTS-Punkte)	
M2	Osmanisches Reich in Transformation: Vom Imperium zur Nation (Pflichtmodul)	ECTS-Punkte 16
Teilnahmevoraussetzung	Keine	
Modulziele	Absolventinnen und Absolventen dieses Moduls haben vertieftes fachspezifisches Wissen über Staat, Gesellschaft, Wirtschaft, Politik sowie Kultur und Umwelt des Osmanischen Reiches. Sie sind fähig, spezifische Themen anhand originalsprachiger Zeugnisse und aktueller Forschungsdebatten innerhalb der Osmanistik sowie relevanter Nachbardisziplinen (z.B. Geschichte, Soziologie, Anthropologie, Religionswissenschaft) zu erarbeiten. Die Methodenkompetenz im Bereich historisch-kritischer und philologischer Quellenarbeit wie auch die Kenntnis anderer relevanter geistes-, kultur- und sozialwissenschaftlicher Ansätze werden ausgebaut, um zur eigenständigen wissenschaftlichen Bearbeitung fachspezifischer Themen auf der Basis von originalsprachigen Quellen zu befähigen.	
Modulstruktur	Studierende absolvieren nach Maßgabe des Angebots entweder: SE Staat und Gesellschaft (pi) und SE Osmanische Kulturgeschichte (pi) oder	2 SSt 8 ECTS 2 SSt 8 ECTS

Prilog 18. Prikaz izbornih modula „Osmanske književnosti“ i „Lektira primarnih osmanskih/turskih izvora“ u okviru diplomskog studija turkologije na Sveučilištu u Beču

M5.1a	Osmanische Literaturen (Wahlmodul)	ECTS-Punkte 10
Teilnahmevoraussetzung	Pflichtmodul Moderne türkische Literatur und Gesellschaft	
Modulziele	Absolventinnen und Absolventen erwerben Kenntnisse über Literatur anhand ausgewählter Werke zu einzelnen Aspekten der osmanischen Literatur. Sie lernen Formen und Genres sowie diverse Stilrichtungen der osmanischen Literatur kennen. Grundlegende Theorien und Methoden der allgemeinen sowie speziell osmanisch(-türkischen) Literatur- und Kulturwissenschaft werden vermittelt. Die Studierenden werden dazu befähigt, literarische Erscheinungen zu kontextualisieren. Indem sie sich mit kulturspezifischen Eigenarten, die sich unter anderem in literarischen Werken manifestieren, vertraut machen, lernen sie, in einem osmanisch-türkischen bzw. turksprachigen Kontext mit Texten verschiedenster Art philologisch, kritisch literatur- und kulturwissenschaftlich zu arbeiten. Vorhandene Sprachkenntnisse werden durch die Lektüre originalsprachlicher Texte vertieft.	
Modulstruktur	VO Osmanische Literaturgeschichte (npi) SE Osmanische Literaturen (mit Lektüre) (pi)	1 SSt 2 ECTS 2 SSt 8 ECTS
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung der im Modul vorgesehenen Lehrveranstaltungsprüfung (npi) (2 ECTS) und prüfungsimmanenten Lehrveranstaltung (pi) (8 ECTS-Punkte)	

M7	Lektüre Primärquellen (Osmanisch/Türkisch) (Wahlmodul)	ECTS-Punkte 10
Teilnahmevoraussetzung	Keine	
Modulziele	Absolventinnen und Absolventen sind fähig, anspruchsvolle osmanische und türkische Primärquellen unterschiedlicher Perioden und Gattungen (z.B. Urkunden, Dokumente, Register, Prosatexte, Poesie) zu lesen, interpretieren und kritisch einzuordnen. Sie können Primärquellen für die weitere wissenschaftliche Bearbeitung aufbereiten.	
Modulstruktur	UE Lektüre osmanischer Texte (pi) UE Lektüre türkischer Texte (pi)	2 SSt 5 ECTS 2 SSt 5 ECTS
Leistungsnachweis	Erfolgreiche Absolvierung aller im Modul vorgesehenen prüfungsimmanenten Lehrveranstaltungen (pi) (10 ECTS-Punkte)	

VII. BIBLIOGRAFIJA

7.1. Knjige i članci

Adamović, Milan. *Konjugationsgeschichte der Türkischen Sprache*. Brill Archive, 1985.

Adamović, Milan. „Razvitak vokalizma kod nekih osmanskih sufiksa.“ *Prilozi za orijentalnu filologiju* 22-23, 1976. str. 281-299.

Andrić, Marta. *Rukopisna ostavština na turskom jeziku svećenika Gjüre Adama Büttnera*. Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; FF-press, 2019.

Anetshofer, Helga. „Long Live Ottoman Studies, Andreas Tietze’yi (1914-2003) Hatırlarken: Erinnerungen an Andreas Tietze (1914-2003).“ *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları*, XXX/1, 2005. str. 315-350.

Brockelmann, Carl. *‘Alī’s Qişsa-i Jūsuf. Der älteste Vorläufer der Osmanischen Literatur*. Berlin: Verlag der Königlich-Akademie der Wissenschaft, 1917.

Brockelmann, Carl. „Zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen.“ *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, 70 (1/2), 1916. str. 185-215.

Coşkun, Hatice. „Almanya’da Klasik Osmanlı Şiiri Çalışmaları.“ *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (9), 2007. str. 589-600.

Čaušević, Ekrem. „Erich Prokosch: Studien zur Grammatik des Osmanisch-Türkischen unter besonderer Berücksichtigung des Vulgärosmanisch-Türkischen.“ *Prilozi za orijentalnu filologiju* 34, 1985. str. 231-232.

Foy, Karl. *Der Purismus bei den Osmanen*, 1898.

Gül, Bülent. „Almanya’da Türkoloji Çalışmaları.“ *Türkbilig* 11, 2006. str. 56-117.

Hanß, Stefan. „Ottoman Language Learning in Early Modern Germany.“ *Central European History*, 54 (1), 2021. str. 1-33.

Hazai, György. *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft I*. Akadémiai Kiadó, 1990.

Herzog, Christoph. „Notes on the Development of Turkish and Oriental Studies in the German Speaking Lands.“ *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8 (15), 2010. str. 7-76.

Kreiser, Klaus, *Der Osmanische Staat 1300–1922*. Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2010.

Manissadjian, John Jacob. *Lehrbuch der Modernen Osmanischen Sprache (Mürşid-i Lisan-ı Osmani)*, 1893.

Prokosch, Erich. „Arabisch, Persisch, Türkisch: Entlehnungen und Parallelen.“ *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 55-68.

Prokosch, Erich. „Krimtatarisch, Dobrudschatatarisch, Krimtschakisch im Dominanzbereich des Osmanischen Türkischen bzw. Türkei-Türkischen.“ *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 81-92.

Prokosch, Erich. *Osmanische Grabinschriften. Leitfaden zu ihrer sprachlichen Erfassung: Mit einem Anhang über seldschukise, Tawâifü-l-Mülûk, frühosmanische, moderne zweischriftige und karamanische Grabinschriften*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 1993.

Prokosch, Erich. „Schriftreformen bei den Turksprachen in der Sowjetunion.“ *Grazer Linguistische Studien* 70, 2008. str. 69-80.

Römer, Claudia. „Der Einfluss der Übersetzungen aus dem Persischen auf die Entwicklung des Osmanischen im 14. und 15. Jahrhundert.“ *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 73, 1981. str. 89-114.

Römer, Claudia. „Double Clause Conjunction in Fifteenth and Sixteenth Century Ottoman Documents: The Case of *-Ub ve*.“ *Turkish Historical Review*, 11 (2-3), 2021. str. 188-198.

Selz, Gebhard J. et al. „Der ganze Orient: Zur Geschichte der orientalistischen Fächer am Beispiel einer internationalen orientalistischen Zeitschrift: Die Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes (WZKM).“ *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 100, 2010. str. 9-35.

Tietze, Andreas. „Turkologischer Anzeiger (TA 1).“ *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 67, 1975. str. 339-488.

Wahrmund, Adolf. *Praktisches Handbuch der osmanisch-türkischen Sprache*. J. Ricker, 1898.

7.2. Mrežne stranice

Časopis Diyar:

<https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2020-1/diyar-jahrgang-1-2020-heft-1?page=1> (Pristupljeno 5. srpnja 2022.)

<https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2020-2/diyar-jahrgang-1-2020-heft-2?page=1> (Pristupljeno 5. srpnja 2022.)

<https://www.nomos-elibrary.de/10.5771/2625-9842-2021-1/diyar-jahrgang-2-2021-heft-1?page=1> (Pristupljeno 5. srpnja 2022.)

Deutsche Morgenländische Gesellschaft:

https://www.dmg-web.de/page/dot_de (Pristupljeno 8. srpnja 2022.)

https://www.dmg-web.de/page/zielsetzung_de (Pristupljeno 7. srpnja 2022.)

Mrežna stranica Kleinfächer:

<https://www.kleinaefaeher.de/> (Pristupljeno 10. lipnja 2022.)

https://www.kleinaefaeher.de/kartierung/kleine-faecher-von-a-z.html?tx_dmdb_monitoring%5BdisciplineTaxonomy%5D=125&cHash=03ced0dee046984820566fc60e84d0f8 (Pristupljeno 10. lipnja 2022.)

Mrežna stranica Türkiye Bilimler Akademisi:

<https://www.tuba.gov.tr/tr/programlar-ve-projeler/akademi-program-ve-projeleri/tarihi-ve-etimolojik-turkiye-turkcesi-lugati-projesi-1> (Pristupljeno 2. rujna 2022.)

Orient-Institut Istanbul:

<https://www.oiist.org/en/institut/> (Pristupljeno 4. srpnja 2022.)

<https://www.oiist.org/en/manuskriptkultur-im-osmanischen-reich-und-der-republik-turkei/> (Pristupljeno 4. srpnja 2022.)

Sveučilište Bamberg:

<https://www.uni-bamberg.de/turkologie/> (Pristupljeno 21. lipnja 2022.)

<https://www.uni-bamberg.de/turkologie/studium/> (Pristupljeno 10. lipnja 2022.)

Sveučilište Beč:

<https://orientalistik.univie.ac.at/fachrichtungen/turkologie/> (Pristupljeno 23. lipnja 2022.)

<https://orientalistik.univie.ac.at/fachrichtungen/turkologie/fachgeschichte/>
(Pristupljeno 23. lipnja 2022.)

<https://orientalistik.univie.ac.at/forschung/fellowships/andreas-tietze-memorial-fellowship/> (Pristupljeno 16. srpnja 2022.)

Sveučilište Berlin:

<https://www.geschkult.fu-berlin.de/e/turkologie/institut/Darstellung-der-Turkologie/index.html> (Pristupljeno 21. lipnja 2022.)

Sveučilište Duisburg-Essen:

<https://www.uni-due.de/turkistik/index.php> (Pristupljeno 10. lipnja 2022.)

https://www.uni-due.de/turkistik/lehramt_tuerkeistudien_bachelor.php (Pristupljeno 12. lipnja 2022.)

Sveučilište Hamburg:

<https://www.aai.uni-hamburg.de/studium/studienbuero/fsb/fsb-ba-vo-hf-nf-ab-ws-14-15.pdf> (Pristupljeno 15. lipnja 2022.)

<https://www.aai.uni-hamburg.de/voror/studium/studienangebot/ba-voror-hf/ba-voror-turkologie.html> (Pristupljeno 15. lipnja 2022.)

https://www.aai.uni-hamburg.de/voror/studium/studienangebot/archiv/ma-voror-turkologie.html#__target_object_not_reachable (Pristupljeno 15. lipnja 2022.)

<https://www.csmc.uni-hamburg.de/about.html> (Pristupljeno 5. srpnja 2022.)

<https://www.csmc.uni-hamburg.de/publications/mc.html> (Pristupljeno 5. srpnja 2022.)

Sveučilište Heidelberg:

<https://backend.uni-heidelberg.de/de/dokumente/modulhandbuch-ba-islamwissenschaft/download> (Pristupljeno 16. lipnja 2022.)

Sveučilište Mainz:

<https://www.turkologie.uni-mainz.de/b-a-turkologie/> (Pristupljeno 20. lipnja 2022.)

Sveučilište Tübingen:

<https://campus.verwaltung.uni-tuebingen.de/lspublic/rds?state=verpublish&status=init&vmfile=no&publishid=193358&moduleCall=webInfo&publishConfFile=webInfo&publishSubDir=veranstaltung> (Pristupljeno 20. lipnja 2022.)

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad daje sustavan pregled razvoja osmanističke filologije na njemačkom govornom području od njezinih začetaka u 17. stoljeću do danas. Duga tradicija bavljenja osmanskim jezikom i književnošću iznjedrila je nekoliko generacija osmanista i turkologa koji su se u svom radu posvetili pisanju znanstvenih radova kao i podučavanju osmanskog jezika i književnosti. Primarni je cilj ovog rada ustanoviti zastupljenost osmanističke filologije na njemačkom govornom području s obzirom na činjenicu da su osmanisti u većoj mjeri svoja istraživanja usmjeravali prema osmanističkoj historiografiji i povijesnoj analizi osmanskih dokumenata. Sekundarni je cilj prikazati rad i zalaganje nekih značajnih osmanista i turkologa s njemačkog govornog područja u razdoblju 19. i 20. stoljeća te istaknuti doprinos današnjih filologa kako u akademskim krugovima tako i u znanstvenim časopisima i institutima prateći ponajprije njihov rad u području osmanističke filologije. Posljednji dio rada pruža pregled trenutne zastupljenosti osmanističke filologije u istraživačkim centrima i visokoškolskim obrazovnim ustanovama. Provedena istraživanja potvrdila su kako je osmanistička filologija unatoč angažmanu znanstvenika i profesora sve manje prisutna disciplina u znanstvenim i visokoobrazovnim institucijama u zemljama njemačkog govornog područja i kako je moguće zaključiti da broj osmanista-historiografa prednjači nad brojem osmanista-filologa u Njemačkoj i Austriji.

Ključne riječi: osmanistička filologija, njemačko govorno područje, osmanist-historiograf, osmanist-filolog, znanstvene institucije

ABSTRACT

This thesis provides a systematic overview of the development of Ottoman philology in the German-speaking countries from its beginnings in the 17th century to the present day. The long tradition of practicing Ottoman language and literature brought forth several generations of ottomanists and turkologists who dedicated their work to writing scientific papers as well as teaching Ottoman language and literature. The primary goal of this thesis is to establish the representation of Ottoman philology in the German-speaking countries since ottomanists mostly focused their research on Ottoman historiography and historical analysis of Ottoman documents. The secondary goal is to show the work and commitment of some important ottomanists and turkologists from the German-speaking countries in the period of the 19th and 20th centuries and highlight the contribution of today's philologists both in academic circles and scientific journals and institutes, primarily following their work in the field of Ottoman philology. Finally, the work will give an overview of the current representation of Ottoman philology in research centres and higher education institutions. The conducted research confirmed that, despite the involvement of scholars and professors, Ottoman philology is a less and less present discipline in scientific and higher education institutions in German-speaking countries and that it is possible to conclude that there are more Ottoman historiographers than Ottoman philologists in Germany and Austria.

Keywords: Ottoman philology, German-speaking countries, Ottoman historiographer, Ottoman philologist, scientific institutions